

OSLOMET

Heidi Kristine Uvaag

PROSJEKT FAMILIE

**Familieidealer, forventninger og virkelighet blant mødre
som har søkt familieterapi**

**Masteroppgave i Familiebehandling
OsloMet – storbyuniversitetet
Fakultet for samfunnsvitenskap**

OsloMet – storbyuniversitetet , Fakultet for samfunnsvitenskap
Oslo 2019

SAMMENDRAG

Hensikt: I mitt arbeid i møte med familier har jeg ofte møtt foreldre som nedvurderer seg selv. Som synes de skulle eller burde gjøre mer enn det de får til. Dette har gjort meg nysgjerrig! De fem mødrene i studien har søkt hjelp hos et lavterskeltilbud i sin kommune. De har ulike grunner for å ønske hjelp. Felles for dem er at de har barn, er en del av en familie, men opplever at det er noe som ikke fungerer i hverdagen. Hensikten med denne oppgaven er å få frem mødrenes ideal og forventninger til å være en familie, hvordan disse idealene og forventningene utfordres, og hvordan de viser seg som en familie.

Metode og teoretisk tilnærming: Det er i oppgaven brukt semistrukturert kvalitativt intervju. Fem mødre forteller om sine opplevelser og erfaringer knyttet til å være familie. I teoridelen skriver jeg om familie og hvordan *Display* kan bli brukt som et analytisk begrep for hvordan familier kan vise seg frem. Symbolske grenser er blitt brukt som analytiske begreper, samt familieterapi som en løsere ramme.

Funn: Prosjektet finner at det for mødrene er et stort sprik i idealene og virkeligheten deres. De bruker flere måter for å vise seg som familie, og mødrene som sliter mest er de som også viser seg mest. Sosiale medier var et stort fokus i intervjuene, det er også en stor plattform for å vise seg som familie.

ABSTRACT

In my work with families, I have met many parents who belittle their efforts, thinking that their parenting is insufficient. This has made me curious about what lied under these feelings. In this project I have interviewed five mothers. They have all asked for help from a family therapist, because they experience trouble in their everyday life in the family. The purpose of this study is to look at the mothers' ideals and expectations of being a family, how these ideals and expectations are challenged and how they want to display their own families.

The five mothers tell about their experiences of being a family, about the gap between family ideals and the reality of their everyday life, and about different ways of *displaying* family. When trying to understand the mothers' thoughts about displaying families, I pay special attention to social media, as the mothers all talked about this subject with keen interest during the interviews, also drawing boundaries against some ways of displaying family.

FORORD

Arbeidet med denne dette prosjektet og oppgaven har vært lang og vanskelig. Som mor til to, i 100% stilling, og i en videreutdanning ved siden av masteroppgaven, ble plutselig forventningen jeg hadde til meg selv, stress og press noe som jeg hele tiden jobbet mot i hverdagen.

Mine forventinger og idealer både til meg som mamma og familielivet har blitt satt på prøve under arbeidet med denne oppgaven. Det er alltid noe annet jeg skulle eller burde, og jeg har hatt mye dårlig samvittighet fordi jeg ikke rekker over alt. Det er slitsomt og utmattende, jeg har møtt meg selv i døren i forhold til egne idealer og forventinger mange ganger i prosjektet. Både egne forventinger, idealer og det jeg tror er andres forventinger til meg har blitt utfordret. Denne oppgaven ble en lang prosess, mye lengre enn forventet. Den er nå over og det vil bli både rart og godt å bli ferdig.

Jeg vil takke de flotte mødrene som stilte opp til intervju. De delte av seg selv, sine opplevelser, og erfaringer, de lot meg få et innblikk i sine familier. Uten dere ville det ikke vært et prosjekt og jeg er evig takknemlig. For å få disse flotte mødrene med i prosjektet vil jeg også takke familieterapeutene som hjalp til å få tak i familiene.

Veien frem var lang og jeg hadde ikke klart det uten den siste veilederen min Kjetil Wathne. Du kan trylle, og det har vært fantastisk å få god hjelp og veiledning. Du har vist hvor gøy det kan være i en slik prosess som oppgaveskriving er. Det eneste du ikke kunne trylle frem, og det jeg trengte mest var tid!

Jeg har også en fantastisk Kjetil hjemme, uten deg hadde ikke den hektiske hverdagen gått rundt. Takk for at du har gjort ALT de siste ukene før innlevering, og for at du er en helt fantastisk samboer og pappa. Takk til fine lillebror Stian som er klokere og mer akademisk enn meg. Og til slutt er det mamma/mormor. Takk for henting, vasking, omsorg for hele familien, og alt jeg ikke har klart å få tid til i hverdagen mens oppgaven har blitt til. Denne oppgaven føles nå mest av alt som et teamarbeid, og det er veldig godt å kjenne på så mye hjelp og støtte for de som betyr mest for meg.

TAKK

Innhold

1.0 BAKGRUNN FOR PROBLEMSTILLINGEN.....	1
Problemstilling.....	3
Gangen i oppgaven.....	3
Presentasjon av mødrene	4
2.0 FAMILIE I ENDRING.....	7
Nye tider for «prosjekt familie»	8
3.0 TEORETISKE VERKTØY.....	14
Display	14
Bourdieu-symbolske grenser.....	16
Klasse.....	17
Forventninger og idealer	17
4.0 METODEVALG OG GJENNOMFØRING AV INTERVJUER.....	19
Rekruttering og utvalg.....	19
Intervju	19
5.0 RESULTATER	22
Forventninger og idealer	22
Familieidealene	24
Oppdragelsesidealene.....	27
Barndomsidealene	29
PROSJEKT FAMILIE - IDEAL OG VIRKELIGHET	30
Uttrykte forventninger i møte med virkeligheten.....	30
Sosiale medier-tilskuer og deltaker.....	33
Opplevelsen av andres blikk i utfordrende situasjoner.....	36
6.0 DRØFTING.....	40
7.0 LITTERATURLISTE.....	47
Vedlegg 1 – Forespørsel om å delta i intervju.....	50
Vedlegg 2 - Intervjuguide	51
Vedlegg 3 – Forespørsel og samtykke om deltakelse i forskningsprosjektet.....	53
Vedlegg 4 - Tiltråding fra NSD Personvernombudet	54

1.0 BAKGRUNN FOR PROBLEMSTILLINGEN

I praksisperioden under familiebehandlingsstudiet var jeg i et familie- og nettverksteam i Askim kommune. Her møtte jeg mange familier som strevde på ulike måter. Et tema som gikk igjen var at foreldrene syntes de burde gjort mer, og at alle andre familier fikk til mer enn dem selv. Min opplevelse var at det de gjorde var godt nok, jeg ble nysgjerrig på hvor deres opplevelse av utilstrekkelighet kom fra. Hvilke forventinger og idealer hadde de med seg inn i livet i familien?

Familien er en historisk størrelse som består tross store endringer. Historisk har vi gått fra å være noe for andre, til å være noe for oss selv. Selv om vi nå er litt av begge deler er det mest sentrale i dagens samfunn å være noe for oss selv. Å være sin egen lykkes smed, å selv måtte skape egen identitet ut fra mulighetene som eksisterer i samfunnet, kan både være vanskelig og krevende. Man er avhengig å bli sett av andre. Mitt selv må bli bekreftet av et annet selv. Identitet og selvbylde er tett knyttet til andre mennesker og søken etter sosial tilhørighet. Identitet og selvoppfatning er knyttet til både relasjoner og kontekst. Som en del av dette står man i dag friere til å velge, samtidig kan denne friheten gjøre det vanskelig å ta rette valg, og gi utfordringer i forhold til å bli sett på riktig måte i de valgene man tar for familien sin (Thuen, 2008, s. 212).

Barnet gir foreldreskapet status og igjennom barnet blir man en familie. Foreldrene skal gi barnet kompetanse tilpasset de kulturelle kravene som stilles i det samfunnet barnet vokser opp i, og de spiller en stor rolle i alle deler av barnets utvikling. I dag har alle foreldre tilgang til et mangfold av stemmer og perspektiver å forholde seg til. Teorier, oppdragelsesmetoder og forskning på hva som er viktig og riktig i alt som omhandler barn og familieliv er lett tilgjengelig. Å forstå rollen og hva som er viktig i rollen som foreldre kan være vanskelig. Samtidig som det er mange forskjellige perspektiver på hva som er riktig med tanke på familieliv, er det en ting som er klart med dagens foreldrerolle: det er forventet at de investerer mye tid i barnet. Foreldrene skal være i bakgrunnen, de kjører, stiller opp på kamper, foreldremøter, følger med på sosiale medier og setter grenser der det trengs. Som forelder har man ansvaret for barnas sosialisering, opplæring og oppdragelse, man er med på å forme barnet og å prege oppveksten igjennom læring av kunnskap og ferdigheter. Barnet er i stor grad avhengig av den læringen og sosialiseringen det får for hvordan det vil fungere i

samfunnet (Øia & Fauske, 2010, s. 33-37). Den økende foreldreavhengigheten og presset på foreldre til å stille opp og fokusere på barna, kan være med på å skape forskjeller mellom de som sees på som vellykkede eller de som ikke lykkes like godt som foreldre. Endringene i familiepraksisene fører med seg endrede forventninger både til barna og foreldrene (Thuen, 2008, s. 165).

I forskningslitteraturen finner man betegnelsen refleksivt foreldreskap om de postmoderne foreldrene. Til forskjell fra tidligere tider da strukturene var tydelige, og man til en viss grad visste hva som lå i rollen som foreldre, familie og barn, lever vi i dag i et samfunn som endres raskere enn tidligere. Med dette forandrer forventninger og praksiser seg raskere, vi har tilgang til mer informasjon, ulike teorier og perspektiver. Foreldre har større valgfrihet og valgmuligheter i utførelse og utforming av blant annet foreldrerollen, barneoppdragelse og familielivet. På denne måten er det i det postmoderne samfunnet skapt et handlingsrom eller et forhandlingsrom for foreldreskap i hva slags omsorg og oppdragelse de skal gi barna. På en måte kan det være viktigere i dagens samfunn at foreldrene velger riktig i dette uforutsigbare landskapet. Foreldrene må evne å både omstille seg og se etter hva de tror er viktig i «prosjekt familie». Samtidig som foreldrene omstiller seg, må de velge hva de tror vil være det beste valgene som gjør oppveksten trygg og sikker (Thuen, 2008, s. 220- 224). Det er svært krevende å være foreldre i dag, rollene er snudd på hodet mellom barn og foreldre. Der barn før hadde plikter ovenfor foreldrene er det i dag foreldrene som har plikter ovenfor barnet. Samtidig har det offentlige tatt over mange av familiens oppgaver og barn og familier beveger seg på mange arenaer (Bø & Olsen, 2008, s. 14).

For noen oppleves familielivet og foreldreskapet mer utfordrende enn andre. Jeg har i dette prosjektet intervjuet fem mødre. De lever i familier med mann og barn, en av dem også med bonusbarn. Felles for mødrene er at de opplever hverdagen og familielivet som så utfordrende, og seg selv så tilkortkommende, at de, av ulike årsaker, har ønsket hjelp fra en familieterapeut. Familieterapeutene har vært en del av lavterskeltilbudet i kommunene mødrene bor i. I Norge er det stor variasjon i hvordan kommunene organiserer tilbud til familier, og hva de kan tilby av hjelp. Kommunene har forholdsvis stor frihet til å velge hva slags tilbud innbyggeren kan få. Mange av lavterskeltilbudene er lovpålagte oppgaver som kommunene plikter å gi, men det er ikke regulert hvordan disse oppgavene skal gis til innbyggerne (Helsedirektoratet, 2013, s. 34). Familieterapien består av ulike retninger, som alle er opptatt av å forstå systemer og problemer i familien. Når en familie har problemer og

strever, må alle i familien forholde seg til problemet, igjennom familierapi kan alle også være en del av løsningen (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s. 16).

Problemstilling

Utgangspunktet for oppgaven har vært spørsmålene om hvorfor disse familiene opplever å komme så til kort? Hvilke forventninger og idealer har disse mødrene til å være en familie? Hva opplever de som strevsomt i hverdagen? Hvordan viser dette stresset og presset seg? Hvorfor tror de at en familierapeut kan hjelpe dem med vanskene de strever med?

Det har vært en stor liberalisering i hvordan FAMILIE bør se ut og i dag er det en rekke måter å organisere familien på. Jeg har kommet inn på dette i innledningen, og vil komme inn på det i neste kapittel. Til tross for en større frihet til å organisere familien på den måten man selv måtte ønske, er det likevel et stort press på hvordan en familie skal eller bør se ut igjennom idealer og forventninger fra andre, familie og samfunnet. Noe vil alltid være definert som innenfor eller utenfor i bildet av familier.

I denne oppgaven/prosjektet undersøker jeg hvordan fem mødre som har søkt hjelp hos familierapeut, opplever forventninger og idealer knyttet til familien. Intervjuer med disse mødrene har henledet til en problemstilling som knytter seg til deres opplevelser mellom ideal og virkelighet. Hvilke idealer og forventninger mødrene har med seg og hvordan de møter disse i hverdagen. Problemstillingen for prosjektet er:

Forsøk på å leve opp til forventninger og idealer blant mødre som har søkt familierapi. Hvilke familieideal trekker mødrene frem og når opplever de å bli konfrontert med disse idealene?

For å kunne svare på disse spørsmålene har jeg vært avhengig av deltagerne. Jeg er svært takknemlig for bidragene til mødrene i dette prosjektet. Jeg har vært helt avhengig av at fremmede mennesker åpner seg, forteller meg om livet sitt, sine tanker og opplevelser av det nærmeste, kjæreste og noen ganger vanskeligste de har-familie.

Gangen i oppgaven

For å nærme meg problemstillingen vil jeg bruke *Display* som analytisk begrep for å se på hvordan de viser seg som familie/gjør familie. Her vil jeg også bruke Bourdieus teori om

kapital og symbolske grensedragninger som et verktøy til å forstå materialet. Jeg vil trekke inn familieterapi i diskusjonen. I funn trekker jeg frem tre overbærende tema knyttet til idealer og forventninger: -familieideal; - barndomsideal og oppdragelsesideal. Videre ser jeg på hva mødre forteller om idealenes møte med hverdagen og sin opplevelse av virkeligheten. Disse temaene presenteres som uttrykte forventninger i møte med andre, sosiale medier, og opplevelsen av andres blikk.

Gangen i oppgaven er slik; Innledningsvis kommer inn på familie og familien som system for ha dette som et bakteppe og en ramme for tanker man kan ha til familien i dag, og hva slags bilde av familien mødre må forholde seg til i hverdagen. Dette blir en kontekst til det jeg ønsker å diskutere rundt mine funn. Jeg vil komme inn på *display* som vil være den teoretiske forankringen i oppgaven. Dette begrepet vil gå igjen, igjennom oppgaven. Jeg vil kort komme inn på kjønnsrolleforventninger og klasse, før metodedelen. I funnene har jeg delt opp materialet i ulike overskrifter. Her kommer det frem ulike idealer og forventninger, og hvordan hverdagen ser ut for mødre. I diskusjonen vil jeg dra de lange linjene gjennom oppgaven. Først skal jeg presentere mødre i studien og familieterapien som de har deltatt i som en ramme.

Presentasjon av mødre

Deltakere i dette prosjektet er fem mødre, som har søkt hjelp i lavterskeltilbud i sin kommune. I utgangspunktet var deltakelse i prosjektet åpent for både mødre og fedre, men ingen fedre responderte på den åpne invitasjonen. Familieterapi er en del av konteksten til familiene, så jeg tar derfor med noen viktige trekk fra familieterapien. Familieterapi balanserer ofte mellom terapi, råd og veiledning avhengig av hva familien trenger. Familieterapi er gjerne knyttet til psykisk helse, både fordi foreldre eller barn kan ha ulike lidelser, psykisk stress eller vansker i familien kan føre til stress. Familieterapi er opptatt av systemer og relasjoner i familien. Hos familierapeuter jobbes det systemisk. Det er de strukturelle trekkene ved familien som sosialt system, og endringer vil være viktig for familierapeuten. Familieterapi er opptatt av konteksten familien lever i. Systemisk forståelse og sirkulær tenkning er viktig i familieterapien i arbeidet med familier. I stedet for å forstå problemene og stresset til familier og medlemmer i familien, som er knyttet til en hendelse eller person, er man opptatt av gjensidigheten i samspillet mellom familiemedlemmene og konteksten rundt familien (Frøyland, 2017, s. 23).

Hver familie vil ha myter, regler og premisser som er helt spesielt for familien. I hver familie vil det også gjennom generasjoner være overleveringer fra en generasjon til en annen om hvordan livet skal leves. Disse er det ikke alltid lett å få tak i eller se, men de er der, og er en del av nåtiden (Haaland, 1988, s. 24). I følge systemisk tenkning i familieterapien vil alle familier ha ulike levere regler som holder familien sammen, systemisk retning tar utgangspunkt i sirkulær tenkning (Johnsen, A. & Thorsteinsson, 2012, s. 122). Sirkularitet innebærer at en hendelse kan sees i sammenheng med andre begivenheter som foregår samtidig, de griper inn i hverandre og påvirker hverandre gjensidig. Det er stort fokus på kontekst i sirkulær tenkning (Johnsen & Thorsteinsson, 2012, s. 13). Vi påvirker og påvirkes av de rundt oss, og som en del av en familie er man en del av et system og relasjoner i samfunnet rundt oss. Dette systemet er med på å forme oss. En systemisk forståelse av familien kan være med på å hjelpe familien til å forstå hva de har med seg, skape nye relasjoner og måter å møte hverandre på i familien. Det er en måte å både forstå og forklare det som foregår i relasjonene mellom familiemedlemmene (Frøyland, 2017, s. 23-25). Familien vil hele tiden være i endring. Noe av endringen skyldes interaksjon med systemet rundt familien, med terapeuten og med familiemedlemmene. Familien kan få hjelp til å kommunisere bedre, og til å forholde seg til hverandre på nye måter. Man deler på problemet og er sammen om å løse det. Ved å forsøke å endre samspillsmønstrene ønsker man at familien får et mer motstandsdyktig utgangspunkt (Johnsen & Thorsteinsson, 2012, s. 16).

Mødrene har ulike grunner til å søke hjelp. utfordringene i familien har vært knyttet til samspill, relasjoner og psykisk helse. Fellestrekket er følelsen av å ikke mestre hverdagen som en familie. Fire av mødrene lever i familier med to inntekter. I disse familiene har begge foreldrene høyere utdanning og hører til middelklassen. Janne står utenfor arbeidslivet, og hun har en mann med lavere utdanning og vil høre til arbeiderklassen.

Karianne er gift med barnas far, og er i begynnelsen av førtiårene. De har tre barn sammen, et av barna har ADHD og store adferdsvansker. Hun og mannen har høyere utdanning ved universitet/høgskole. De har søkt hjelp for å takle guttens adferdsutfordringer, som også påvirker samspillet i familien. Karianne går til samtaler og barnas far deltar iblant. Karianne er opptatt av at familien sammen skal ha det bra, hva de gir videre som foreldre og at barna skal få mer og andre kulturelle opplevelser enn hun fikk som barn. Hun synes hverdagen er tung og vanskelig, selv om alt ligger til rette for at de kan ha det bra, er det ikke sånn.

Lisa er i begynnelsen av trettiårene, har to barn og bor sammen med far til barna. De har utfordringer med tilknytning/samspill i familien. Lisa har gått til familieterapeut alene. Begge foreldrene jobber. Lisa arbeider i et omsorgsyrke, og tar høyere utdanning. Lisa er opptatt av at familien skal holde sammen, at familien samles og at de har et hus med åpen dør.

Janne er i begynnelsen av førtiårene og har et eget barn og et bonusbarn. Hun bor sammen med barnets far. Janne strever med angst og depresjon. Dette har hun levd med i mange år og er åpen om det. Hun ønsker større åpenhet rundt psykiske lidelser i samfunnet. Etter fødsel har lidelsene forverret seg. Hun har strevd med relasjonen til bonusbarnet og forholdet mellom seg, eget barn og bonusbarn. Janne har gått alene til samtaler hos familieterapeut, far har vært med iblant. Janne står utenfor arbeidsmarkedet, samboer arbeider fulltid som skiftarbeider. Janne ønsker seg en vanlig hverdag.

Anja er i midten av trettiårene. Hun har to barn og bor sammen med barnas far. Begge foreldrene har mastergrad, jobber og har et stort nettverk. De har mottatt hjelp og veiledning knyttet til utfordrende adferd hos et av barna. Far har deltatt noe, men Anja har stort sett vært til samtaler alene. Hun og mannen hadde sett for seg at de kunne fortsette å leve det samme livet som de hadde før de fikk barn. Det kan de ikke og de strever med å finne en balanse i hverdagen mellom de voksnes og barnas behov.

Marte er i begynnelsen av førtiårene. Hun bor sammen med det yngste barnets far. De har begge høyere utdanning ved høgskole/universitet. De har begge barn fra tidligere forhold. Annenhver uke skal to familier bli til en. De har arbeidet aktivt med hvordan de skal fremstå som familie og relasjonsbygging innad i den nye familien. Marte er opptatt av at barna skal være trygge hjemme og nå sitt fulle potensiale. Familien strever til tross for alt arbeidet som er lagt ned fra de voksne med å bli en ny familie. Derfor har de søkt om veiledning for å få hjelp til relasjonene i familien. Marte går til familieterapeut med noen av barna, mens mannen deltar innimellom.

Dette er de fem mødrene som har deltatt i prosjektet. Fem mødre som blant alt det gode familielivet bringer med seg, sliter med å få familien til å fungere slik de ønsker. Men hva er egentlig en familie? I det følgende kapitlet skal jeg komme inn på ulike sider ved familien, og hvordan man kan se på familier i dagens samfunn.

2.0 FAMILIE I ENDRING

Jeg vil i dette kapittelet se på hvordan vi kan forstå familien i Norge i dag, som en kontekst til mødrenes hverdag og liv. Familie er et stort og komplekst begrep. Jeg skal i det videre se på noen begreper og måter å tenke om familie.

Verdier og idealer som knyttes til familien endres stadig, og fremstår annerledes i ulike historiske perioder. Sogner (2003) betegner familien som en følsom organisme, som ikke er upåvirket av samfunnet og det som skjer rundt den. Familie fremstilles ofte som en historisk størrelse som er seg selv lik, samtidig som den endrer seg i takt med samfunnet. Samfunnets forståelse av familien er kontekstavhengig. Familien er en sentral størrelse i alle kulturer og de fleste samfunn har familie som en organisatorisk grunnstein (Sogner, 2003, s. 14-15). Familien har vært gjennom store endringer, og noe av det som kjennetegner familie i Norge, og vår del av verden, er den store variasjonen. Det er stor valgfrihet i familiemønstre og praksiser. Med mulighet til selv å definere hvem som hører til familien, ser familiene også svært ulike ut. Familier er ikke bare den tradisjonelle kjernefamilien, men også stefamilier, likekjønnede foreldre og så videre. Vi har gått fra å snakke om familien til familier i flertall. Familien er også ofte utgangspunkt for forandring. Barn blir født inn i den, voksne og barn er i utvikling, utdanning og arbeid, barn flytter ut og inn igjen, familiemedlemmer kan bli syke og foreldre flytter fra hverandre (Ellingsæter & Leira, 2004, s. 15-16).

Familie er ideologi, samtidig som det er en institusjon. Idealene som er knyttet til familie er mange. Eksempler på dette er kjærlighet, kjønnsforhold, det gode liv i familien, et det finnes en type *familie*. Familien blir en ideologi når den fremstilles og studeres som en enhet. Familieliv og oppvekst har endret seg mye over en relativt kort tidsperiode. I takt med dette endrer også våre forestillinger om barndom, oppvekst og familieliv seg. Familiens forutsetninger er radikalt endret og Øia & Fauske (2010) mener det er et «historisk brudd» når man tenker på familiers levemåter, ideer og oppvekst til barn (Øia & Fauske, 2010, s. 13). Familier i dag står med dette som bakteppe mer alene i valgene de skal ta. Overleveringer gjennom sannheter og erfaringer fra foreldre, besteforeldre og signifikante andre rundt familien har mindre verdi enn tidligere (Øia & Fauske, 2010, s. 43).

Man kan som forelder ikke lenger lene seg på andres erfaringer som tidligere generasjoner gjorde. De raske endringene gjør at foreldre står uten erfaringer fra lignende situasjoner, og kan bli usikre på hvordan de skal gripe det an (Øia & Fauske, 2010, s. 107).

Vi kan tenke på familien som en sosial konstruksjon – hva en familie *er*, er ikke gitt. For å gjenkjenne familie som en sosial konstruksjon må vi se på hvordan menneskene snakker om familie og organiserer seg i sosiale relasjoner. Man snakker om familie som en sosial enhet, og meningen familie tillegges har innvirkning på hvordan medlemskap i en familie kan defineres (Cheal, 2008, s. 7). Familie kan i dag defineres på mange ulike måter. Å føde barn er et naturlig biologisk fenomen, men å bli foreldre og foreldreskap er sosialt konstruert. Foreldreskap reflekterer til enhver tid gjeldende ideer om barn, foreldreskap, oppdragelse og relasjoner i familien, og er kontekstavhengig (Cheal, 2008, s. 98). Hvordan noen snakker om og definerer seg og sin familie vil være med på å skape bildet av familien. Dette gjør de ikke upåvirket av samfunnet rundt. Familien er noe mer enn summen av enkeltpersonene. En familie er et lite sosialt system som består av individer som er knyttet til hverandre av gjensidige følelser og lojalitetsbånd. Hver familie er sitt lille system og har sin egen måte å fungere på (Haaland, 1988, s. 22-23). Begrepet familie brukes på mange ulike måter, og med ulikt meningsinnhold, men en sentral definisjon er at; familie utgjør et sett av relasjoner mellom mennesker. I dag brukes familie også om familieliknende relasjoner, og mange definerer ordet videre enn før. Venner eller andre som har en spesiell rolle for de voksne eller barnet, kan defineres som familie. På denne måten brukes begrepet på en litt annen måte enn tidligere, som en betegnelse på dem som står en nærmest (Haaland, 1988, s. 12). På den ene siden gir dette større frihet til å velge hvem man vil ha tette og nære relasjoner til. På den andre siden er det flere som kan mene noe om familien enn før og det kan bli mer uoversiktlig å definere seg som en familie. Når det ikke er tydelig hvem som tilhører familien kan det bli større behov for å vise seg som en familie og få bekreftet av andre at det man gjør er familie.

Nye tider for «prosjekt familie»

Familier er ulike, men det er noen fellestrekk som kan defineres som viktig i familiens indre liv i dag. Mange samfunnsvitere betegner tiden vi nå lever i som senmoderne eller postmoderne. Forholdet mellom menneskene og fellesskapet har endret seg. Hvordan endringene kan oppfattes kan sees på ulike måter og dimensjoner i samfunnet. En måte man kan se endringene er enkeltmenneskets frihet til å selv velge hva man gir videre. Historisk har vi vært nært knyttet til, styrt av og bundet sammen i normdannende fellesskap. Dette har mistet både kraft og funksjon. I dag må man som foreldre skaffe ny viten, kunnskap og

erfaringer for de handlingene og valgene man står overfor. Selv om man i dag står mer alene om disse valgene og avgjørelsene, er vi fortsatt avhengige av samfunnets felleskap og institusjoner (Thuen, 2008, s. 211).

Vår tid kjennetegnes av at vi ikke lenger er bundet på samme måte som tidligere generasjoner av normer, forventninger og tradisjoner til hvordan vi skal være som foreldre eller familie. En side av dette er som nevnt tidligere at det er mer opp til hvert enkelt menneske å vurdere hva som er riktig og galt for seg. I denne valgfriheten kan tvilen også ligge på om de valgene man tar er rett. Frihet innebærer også risiko for feil. Konsekvensene er det mennesket selv som må bære og det kan være vanskelig å leve med når det handler om det kjæreste vi har som familie og det eneste vi har som livet (Thuen, 2008, s. 92). Aarseth (2018) er en av dem som argumenterer for at det som blir viktigere for dagens familier er vektleggingen av emosjonelle bånd. Hver enkeltes opplevelse av tilhørighet og samhørighet blir det viktige, og er det som binder familier og familiemedlemmene sammen. De følelsesmessige båndene må arbeides med kontinuerlig, og blir noe annet enn familien man kjenner fra tidlige tider, da man i større grad hørte til når man var blitt en del av den (Aarseth, 2018, s 85). Familien er en viktig base, for trygghet i hverdagen, men også for det sosiale livet utenfor familien. Det er en sterk barnesentrering i de postmoderne familiene. Idealer for omsorg, barneoppdragelse og foreldreferdigheter er alle med på å forme omsorgen foreldrene gir barnet. Når gjeldene idealer for barn, foreldre og familie endres, vil barnets og foreldrenes roller også forandre seg. Sammen med barneperspektivet står kjærlighet og intimitet som to sterke ideal som er tett knyttet opp mot familielivet. Idealer og forventninger om tilknytning, kontinuitet, intimitet, gjensidighet og forpliktende omsorg er viktig i dagens familier. I dag deler familien ansvaret med offentlige institusjoner om oppdragelse av barna på en helt annen måte en tidligere generasjoner (Nilsen, 2002, s. 41).

Når muligheter for andre og nye konstellasjoner kommer til, vises ikke avgrensningen av hva familie er lenger like tydelig. I det postmoderne Norge er den store kjærligheten et sterkt ideal. Intimitets- og relasjonskompetanse blir viktig i familiens indre liv. Nære relasjoner ser ut til å spille en viktigere rolle i det moderne samfunnet Vi er mer knyttet sammen av emosjonelle bånd enn tidligere (Aarseth, 2011, s. 81). Kjærlighet og nærhet til barna er viktig på en helt annen måte i dag. Foreldre er opptatt av nærhet til barna i en helt annen utstrekning enn tidligere generasjoner var, samtidig som de ønsker å være en del av barnas liv og hverdag. Det er viktig å forstå og kjenne barnet sitt (Thuen, 2011, s. 152). Omsorg og kjærlighet blir

ofte sidestilt. Hva som ligger i omsorgsbegrepet eller kjærlighetsbegrepet blir sjelden satt ord på, det er ikke gitt hva kjærlighet til et barn inneholder og hva foreldre skal gjøre for å vise dette. Det er de andres blikk som vurderer kjærligheten de ser mellom foreldre og barn, om det er for mye, for lite eller passe (Hennum, 2002, s. 69).

Tilhørighet og intimitet er den nye religionen for moderne familier. Vi velger hvem vi skal leve sammen med ut fra kjærlighet. Dette er basert på en følelsesmessig allianse, den store og ekte kjærligheten. I og med at vi står alene om å gjøre det rette valget når det kommer til hvem man skal leve og stifte av familie med, blir vi også vår egen lykkes smed. Usikkerheten rundt om man velger rett kan være vanskelig å stå i, både at vi selv står ansvarlig for valget, men også ved at vi i dette er den som kan velges bort. Tvilen og usikkerheten på om det man har er godt nok, om det var dette man ønsket seg, og ikke minst hva man ikke har (Sogner, 2003, s. 137). Samtidig som tilhørighet og intimitet blir viktig i familiens indre liv, kan tvilen og usikkerheten være med på at familien destabiliseres og blir mer usikker, man må kanskje jobbe hardere med det man allerede har for at det skal føles mer sikkert.

Familien og familiemedlemmer består av mennesker som vi som oftest føler et spesielt nært bånd til. Foreldreskap og emosjonell involvering står sterkt i det moderne familielivet. I en verden der det knyttes usikkerhet til andre relasjoner og prosjekter blir barnet et relasjonelt anker i den moderne familien (Aarseth, 2011, s. 81). Vi har også en mental forestilling om et slags hierarki om hvem som står oss nærmest. Hvem ber vi når, og hvem gir vi gaver til jul og bursdag. Samtidig som dette blir et slags bevis på hvem som står oss nærmest, er også dette en måte å vise omverdenen at disse er familie og er viktige, så viktige at de blir husket på i store anledninger, og vi ønsker å gjøre stas på dem. Grensene for hvem som er i familien blir vist gjennominteraksjon. Hvordan vi definerer medlemmene av en familie vil være med på å påvirke hva vi definerer som familie (Cheal, 2002, s. 3).

Endringene i familiestrukturene og familiepraksisene er med på å endre oppgavene i familie da den er kontekstavhengig. Den viktigste primære oppgaven for familien er å oppdra barna (Øia & Fauske, 2010, s.78). Men både voksne og barn har fått nye roller i familien. Barn og barndom er sosialt konstruert, og hva det vil si å være barn vil forandre med tid og sted. Samtidig som definisjonen vår av hva det vil si å være barn endres, vil også synet på hva det vil si å være en god forelder, hva som er riktig og viktig forandres, disse synene vil påvirke hverandre. De raske endringene i samfunnet kan være med på å gjøre det vanskeligere å være

foreldre. Man har færre holdepunkter eller referanser fra egen barndom som sier noe om hva som er riktig i nye tider (Øia & Fauske, 2010, s. 105-107). Foreldre i dag har mindre å lene seg på både når det gjelder referanser fra egen barndom, og erfaringer fra tidligere generasjoner. Samfunnet har overtatt mange av familiens oppgaver, det fører blant annet til forventninger både til, men også av samfunnet. Før var barn hjemme, nå flytter de mellom ulike arenaer og institusjoner. Her vil barn og foreldre møte ulike forventinger, holdninger og teorier knyttet til barn, barndom og foreldreskap (Øia & Fauske, 2010, s. 105). Aarseth (2018) beskriver at foreldre-barn og parrelasjonen som hun beskriver som demokratisering og intimisering, og at foreldre investerer mer i barnet. I intimiseringen og demokratiseringen blir det emosjonelle båndet mellom forelderen og barnet bærende for familien som institusjon. Det emosjonelle båndet blir forstått som noe spesielt mellom forelderen og barnet som er større enn familien. Investeringen i barnet handler også om det emosjonelle båndet og følelsen av samhørighet og relasjon det gir, men også om barnets fremtidsmuligheter og hva som må til for at barnet skal lykkes i både utdanning og arbeidsliv. En av foreldrenes viktigste oppgaver blir nettopp dette å hjelpe barnet (Aarseth, 2018, s. 90-91).

Den moderne kjærligheten bindes sammen av emosjonelle bånd, kjærlighet og lidenskap. Man velger selv hvem vil leve sammen med, og hvordan familien skal se ut. Det er ikke lenger det samme behovet for økonomisk trygghet eller andre avhengighetsbånd som binder familien sammen. På den ene siden skaper dette større frihet for enkeltmennesket, mens på den andre siden kan være med på at familier lettere brytes opp, og at familien derfor står mer utrygt (Aarseth, 2011, s. 18).

Jesper Juul (2004) tar til ordet for at bruddet med å leve sammen for alltid og de rigide rollemønstrene førte til at man på ny har måttet «finne» opp både barneoppdragelse og parforholdet. Han mener også at noe av forskjellen ligger i at foreldre nå er mer åpne om dette. Vi lever ikke lenger i et samfunn der alle «vet» hva man skal gjøre lenger og det er ikke like mange verdier som er «riktige» å følge. Han mener at foreldre til alle tider har hatt kunnskapstrang og vært søkende, men hva som er akseptert å si høyt har forandret seg (Juul, 2004, s. 8). I løpet av årene som har gått har kunnskapen om barn eksplodert. Vi interesserer oss mer for barn enn noen tidligere generasjoner har gjort. Når noe blir vanskelig i familien, man er i tvil om oppdragelse, eller ikke får til det man har tenkt med barna sine søker, man kunnskap. I dag har foreldre et stort utvalg av andre enn familien man kan støtte seg på, som

barnehagelærere, lærere, helsesøster, lege og internett. Det er et mangfold av råd som florerer, det er opp til foreldrene å bestemme hva de ønsker å følge (Juul, 2004, s. 86-87).

Som foreldre blir vi dratt i mange ulike retninger. Vi møter forventninger fra samfunn, familie, venner og ikke minst barna. Hvordan vil vi være i møte med disse forventningene, hvordan vil vi fremstå, hva klarer vi å være og hva er viktig at vi gir til barna våre, er noe av det man står i som foreldre. Foreldrerollen er givende, utfordrende og for noen vanskelig. Barneoppdragelse er en viktig del av foreldreskapet og hverdagen i familien. Oppdragelsen som foregår i familien kan også knyttes til kulturformidling, å gi barnet inntrykk og erfaringer som vil utvikle barnets innstilling og utvikling. Med de raske endringene i samfunnet vil det kunne være vanskelig å vite hva oppdragelsen skal inneholde. En del av oppdragelsen vil også være implisitt kunnskap som vi ikke er bevisst. I oppdragelsespraksiser i dag er foreldre og barn mer likestilt (Thuen, 2011, s. 148-149). Barnets rolle har som jeg tidligere har vært inne på gjennomgått store forandringer. I dag er det for mange foreldre viktig å gi optimal stimulans og berikelse til barnet. Middelklasseverdier som å dyrke frem barnets kognitive og sosiale kompetanse og utvikle barnets unike talenter, ved å gi barnet ulike erfaringer sees på som viktig. Man bruker både mye tid og penger i å investere i barnet, finne ut hva barnets interesser og talenter er. Ofte handler dette om noe dypere enn å gi barnet opplevelser innenfor de ulike aktivitetene, men dreier seg om å optimalisere barnets selvutfoldelse (Aarseth, 2011, s. 81).

Høye forventninger til familien er en del av nåtiden. Samtidig med disse høye forventningene har de liten tid til å realisere målsetninger de har. Familiene lever et hverdagsliv fylt med store krav til tilpasninger og balansering mellom ulike krav og forventninger på ulike arenaer og områder (Thuen, 2011, s. 222).

Denne doble likestillingsmodellen er med på å legge til rette for intimiteten, nærheten og samhørigheten som er en viktig del av familielivet i dag. Det er mange grunner til at vi i dagens samfunn er mer likestilte kjønnsroller. Utviklingen av familiepolitiske ordninger fra 1970 tallet og fremover la grunnlaget for mange av endringene som har vært i familien og som vi ser i dag. Endringene har hatt særlig gode vilkår i Norden. Vi både har små klasseforskjeller og gode velferdsordninger, samt mer demokratiske relasjoner mellom foreldre, barn, kvinner og menn (Aarseth, 2018, s. 86-88). Tidsbruksstatistikken viser at fedres tid sammen med barna nærmer seg mødrenes. Dagens foreldrene samarbeider i stor

utstrekning om organisering (Aarseth 2018, s. 89). Fedre er i dag like mye omsorgspersoner for barna som mødre. Thuen (2011) snakker om at foreldrerolle er blitt unisex, og at begrepet forelder, har tatt over for mor eller far (Thuen, 2011, s. 146-147).

Aarseth (2011) mener at til tross for at vi har et sterkt likestillingsideal i Norge, møter dette idealet sterk motstand i det hun kaller seiglivede kjønnsnormer. I dette utsagnet ligger det at mange kvinner fortsatt konsentrerer seg om hjem og barn. De har hovedansvaret hjemme, en del kvinner jobber redusert for å ta vare på barna og få hverdagen i familien til å gå opp (Aarseth, 2011, s. 14). Til tross for at foreldre i stadig større grad samarbeider om organisering av fritidsaktiviteter, familiarbeid og barneomsorg, er fortsatt mor er den som bruker mest mental kapasitet på barn og hjem. Hun er den som påtar seg ansvaret for at familien har det bra. Mor organiserer og har oversikt over aktiviteter og husholdet. Mor er den som bekymrer seg mest over om barna har det bra, hva man må gjøre og, hvordan man legger til rette for barna på best mulig måte (Aarseth, 2018, s. 89-91).

Ved å bli foreldre forandres også rollene man har i familien. Fra å være kjæreste til mor eller far, oppdrager og omsorgsperson. Thuen (2011) mener at man som samboer og kjærester ofte lever mer likestilt, men når man blir foreldre endrer man ofte rollene slik at man ofte går inn i mer typiske kjønnsroller. Forskjellene mellom idealer og virkelighet kommer dermed ofte tydeligere til syne når man blir foreldre (Thuen, 2011, s. 115-116).

Hanne Haavind (2006) har pekt på at moderne par gjerne ønsker å fremstå som likestilte. I familier med høyt utdannede deltar partnere mer med både omsorgsoppgaver og huslige sysler. Det er også en sammenheng med mødres deltagelse i arbeidslivet, og hun mener man ser at jo mer mor jobber, jo mer deltar far. Mødre har det overordnede ansvaret i familier. Det ligger både forpliktelse og identifisering i det arbeidet mødrene legger ned for å få hverdagen til å gå rundt. Mødrene tar ansvar for helheten i familiens hverdagsliv. De ivaretar både behov og følelser. Dette krever mye av mødre i form av mentale og emosjonelle ressurser og mødrene strekker seg langt for familien (Haavind, 2006, s. 690-693).

Familien er i endring og vil alltid være det. I dagens familier er intimitet og emosjonelle bånd viktig. Barneoppdragelse er fortsatt en stor del av foreldrenes oppgave, men både barn og foreldrenes roller endrer seg.

3.0 TEORETISKE VERKTØY

Display

Jeg skal i dette kapittelet se på display som et teoretisk begrep og hvordan dette kan brukes for å se på moderne familier. Display er et konsept som kan brukes også utenfor familiesammenheng som et teoretisk grep når man snakker om familie. Det er ikke familien i seg selv som er kjernen, men at spesifikk adferd fremvises. For å forstå hva familie er, må man undersøke hva familie gjør og hvordan den viser seg frem.

Display kan sees på som en aktivitet som kan kaste lys over hva moderne familier gjør. Finch (2007) undersøker den moderne familien gjennom hva den gjør (doing family). Hun er opptatt av at det har vært et skifte fra å se på familien som en sosial struktur til at man forstår familie som et sett av aktiviteter som gir mening assosiert med familien. Mennesket blir en aktiv aktør i begrepet. Det er kvaliteten på relasjonene og ikke «familien» som er viktig (Finch, 2007, s. 65-66). For mange familier, spesielt i middelklassen, er barna familiens prosjekt og vil derfor være en viktig brikke i bildet av familien. Hvordan display kan opplyse om dette skal jeg se nærmere på i neste avsnitt.

Finch (2007) bruker denne definisjonen på display: «prosessen der individer, og grupper av individer, formidler til hverandre, og relevante andre at deres handlinger med sikkerhet utgjør «å gjøre familieting» og derfor formidler at disse relasjonene er viktige» (Finch, 2007, s. 73). Jeg har brukt display som teoretisk inngang til å forstå familie i prosjektet.

Sosial interaksjon er et nøkkelord i display. Hvordan man fremviser seg selv og hvordan andre bekrefter dette. Display består dermed av både relasjonen mellom og interaksjonen med familiemedlemmer og andre. Hva man gjør sammen som familie, og hvordan andre ser på disse relasjonene og bekrefter dem. Familien kan vise seg gjennom familieaktiviteter, tur, eller eksempelvis familiemiddager. Familie vil være bundet sammen med kulturelle ideer om hva som er normalt, vanlig og bra. Ved å vise seg som familie reproducerer man familie som institusjon, familien gis mening og legitimitet (Finch, 2007, s. 70).

Finch (2007) mener familier trenger å vise seg like mye som å gjøre. Familien som en sosial struktur trenger å vise seg frem for at den, eller det familien gjør, tillegges mening og blir forstått av andre. Gjennom andre kan man få bekreftelse på at det man gjør er familieting eller

«å gjøre familie». Display blir den prosessen der individer, eller grupper av individer, viser hverandre at deres handlinger er knyttet til å gjøre familieting, og dermed får bekreftelse på at disse relasjonene er familierelasjoner. Prosessen der sosial mening blir videreformidlet er nøkkelen til å forstå hvordan display virker i praksis, altså at meningen flytter seg fra hva familiemedlemmene gjør til hvordan det blir forstått, og eventuelt bekreftet. Å formidle til andre som ser familien, at dette er min familie og den virker, er viktig. Da vil andre som observerer familien se og bekrefte tilbake at det de ser, ligner en familie. Finch drar paralleller til Morgans doing family, og hennes teorier bygger videre på Morgans (Finch, 2007, s. 60-67). David Morgans (1996) begrep om «doing family» har vist seg som et nyttig verktøy for å fange opp variasjoner og endringer i dagens familier. I stedet for å forstå familie som en institusjon eller struktur som individene tilhører, forstår man familien som et sett praksiser som gjøres. Det er måten familien praktiserer familielivet på som kan si noe om hvordan de som lever i den erfarer eller konstituerer sin familie. Derfor er det hva det vil si å gjøre familie som blir viktig. Dermed er familie noe som blir til igjennom aktive handlinger som nærhet, omsorgsoppgaver eller husarbeid. Relasjonen og forbindelsene mellom familiemedlemmene blir gjort betydningsfulle igjennom familiepraksisene og «det de gjør». Individene i familien vil igjennom sine handlinger ha bestemte mål, forventinger og forestillinger om hvordan deres familie skal være. Det er forskjell på familien vi lever i og familiene som er idealene og som vi lever etter (Morgan, 1996, s. 142).

I dagens samfunn med mangfoldet av familiepraksiser og konstellasjoner mener Heapy (2011) at noen familier vil ha større behov for å vise seg enn andre (Heapy, 2011, s. 20-21). Noe av kritikken Heapy (2011) har rettet mot begrepet er at det kan være med på å dele familier inn i gode eller dårlige familier eller måter å vise seg på. Det kan lett bli den hvite middelklassefamilien man måler familie opp imot (Heapy, 2011, s. 27). Individene i familien vil som aktører gi mening til og konstituere sin egen sosiale verden. Dette er med på å gjøre familiebegrepet mer flytende og vil kunne føre til at hvem man definerer som familie kan forandre seg over tid og være individuelt. På den måten er det ikke lenger blodsband som definerer hvem som er familien din. Da kan venner og andre bli en del av de man definerer som familie. Display vil forandre seg over tid i en familie, hva man viser frem kan være ulikt, men hovedbudskapet vil alltid være det samme: «*Dette er familierelasjonen mine og de virker*» (Finch, 2007, s. 73).

Finch (2007) mener at man bør tenke på graden av intensitet i behovet for display er avhengig av forhold rundt og i familien. Det vil være situasjoner eller perioder der familien trenger å vise seg mer enn andre, eksempelvis ved nye partnere eller sykdom. Det kan også være rokeringer innad i familien som forandrer seg, som at mor går ut i arbeid, eller at familien får nye medlemmer. Familier som beveger seg i ytterkanten av det som er akseptert av idealer og forestillinger vil kunne ha større behov for å vise seg som familie. Relasjonen og identiteten innad i familien må fornyes og forhandles. For individene i familien er dette viktig. Den sosiale verdenen utenfor familien er i konstant endring, og man vil også her ha i behov for å bli anerkjent og sett av andre. For foreldre er dette en prosess de er i hele tiden. Når samfunnet endres raskt og det er store skifter i familiekonstellasjoner vil man også være avhengig av å hele tiden vise seg frem som en familie på den riktige måten. For familiene i dette prosjektet som sliter på ulike måter vil det å vise seg og bli bekreftet som en familie til tross for utfordringene kunne være viktig. Også verbal kommunikasjon eller narrativer kan være måter å gjøre display på. Prat om egen familie og relasjoner vil være med på dette. Janet Finch var opptatt av at begrepet er elastisk og har et rikt potensial (Finch, 2007, s. 73-74). Et sted det er nærliggende å tenke at det foregår mye display i dag er i sosiale medier.

Med dagens tilgjengelighet på ulike sosiale medier er dette blitt en stor ny plattform å vise seg som familie. Sosiale medier er i dag en effektiv måte å både vise og få bekreftelse på. Bilder av familieaktiviteter som bærplukking, fjellturer, baking og koselige stunder i hverdagen deles. Mottakerne ser aktiviteter av bilder som gjenkjennes som familieting. De passer inn i bildet av idealet om familie. Likes og kommentarer blir bekreftelsen for familien som viser seg frem, bekreftelsen på at de gjør familieting. For familier som på ulike måter strever, kan dette være med på å gjøre at de ikke fremstår som, eller blir anerkjent som de ønsker. De kan streve med relasjonene innad i familien, og det kan være vanskelig å vise seg frem og få bekreftelse. Når mødrene snakket om hvordan de ønsket å gjøre familie, ble det også klart at de var opptatt av hvordan de ikke ønsket å gjøre familie. Dette kan forstås som symbolske grensedragninger. Er det noen systematikk i hvordan slike grenser blir trukket?

Bourdieu-symbolske grenser

Symbolske grenser er grensedragninger i den sosiale verden. De symbolske grensene som trekkes kan være med på å gi mening til den sosiale verden. Når vi deler inn mennesker, situasjoner eller praksiser, anlegger vi grenser. Grensedragningene kan blant annet handle om verdsetting av noe eller noen, eller følelser. Ved å trekke grenser er det noe som er verdsatt og

viktig, samtidig vil grensedragningene trekkes mot det vi ikke gjenkjenner oss i eller liker. Sentralt i Bourdieus teori er kapital og habitus. Symbolske grenser handler også om at vi velger de som er lik oss selv (Løvgren & Orupabo, 2018, s. 203). Hvor grensene går, hva som er innenfor og hva som er utenfor er åpnet for forhandling og kan endres (Løvgren & Orupabo, 2018, s. 205). I bildet av familien og ulike og institusjoner familien beveger seg mellom, vil det være mange potensielle muligheter for å gjøre symbolske grensedragninger. Hva vi liker, hvilke aktiviteter familien holder på med, hvem vi er sammen med, gir alle muligheter for grensedragninger.

Klasse

Hvilke idealer er det vi forsøker å leve opp til? Det er alltid middelklassens idealer som blir en norm i samfunnet, de anses som riktige og som en slags modell for lavere klasser. Derfor kan det også for noen være ekstra vanskelig å nå opp til idealene som vi ser av familie i samfunnet (Aarseth, 2011, s. 18).

Hvilket blikk man har på barnet, hva det trenger, hva som er viktig og hva man fokuserer på som foreldre vil avhenge av klasse. Blikket på barnet kan omtales som klassespesifikt. Middelklassens foreldre er alltid mentalt tilgjengelig for barnet, og det er viktig at barnet skal nå sitt fulle potensiale. Det er foreldrenes oppgave å legge til rette for dette. (Stefansen, 2008, s. 38-41). Det er foreldrene som organiserer, kjører, henter og legger til rette. Å hevde seg og være flink, er positivt. I middelklassens forhandlingsfamilier er kommunikasjonen preget av at voksne begrunner sine beslutninger og barna oppfordres til å diskutere og komme med egne synspunkter. Den nye intimiteten og individualiseringen som jeg har skrevet om ovenfor passer godt inn i middelklassens bilde på det gode liv og hvordan de forstår verden (Aarseth, 2018, s. 95).

Forventninger og idealer

Jeg vil kort introdusere begrepene forventninger og ideal da disse har vært en stor del av intervjuene. Begrepene brukes ofte i dagligtalen om hverandre, slik mødrene også gjorde i intervjuene. Jeg har tidligere vært inne på at man står friere til å velge hvordan familie skal se ut, hva den kan inneholde, hvordan man organiserer seg. Familien er et sosialt prosjekt og det vil alltid reises normative spørsmål til hvordan den bør organiseres. Samtidig er det en del idealer og forventninger knyttet opp mot familie som for noen kan være vanskelig å forholde seg til.

Forventninger kan være bevisste eller ubevisste og det kan være rettet mot en rekke sider ved livet (Forventning, 2019). Vi har alltid noen forventninger med oss når vi interagerer med andre, som i familien. I familien vil vi kunne ha mange ulike forventninger, både før og etter man blir foreldre. Disse forventningene er med på å forme hva som blir viktig i en familie. Vi har forventninger til oss selv, partner, barna og familien og som foreldre har vi forventninger til de institusjonene barna oppholder seg i, som skole og barnehage. Disse institusjonene vil også ha forventninger til familiene de møter. I intervjuene viser mødrene mange ulike forventninger til familien. De forteller om egne forventninger og andres. Mange av forventningene vi har er ubevisste og kommer frem i språket når vi snakker sammen, slik har det også vært i intervjuene.

Ideologi definerer den sosiale virkeligheten og gir oss verdier og oppfatninger om den. En ideologi vil ikke kunne rekke over kompleksiteten i det virkelige livet, men gi oss en tro på hvordan noe er tenkt å fungere (Cheal, 2008, s. 5). Gjennom ideologien finner vi overbevisninger og verdier som definerer den sosiale virkeligheten, eksempelvis hva som er passende foreldreadferd eller omsorg eller barndom. Ideal brukes i vår dagligtale som noe man ønsker, bør være eller som man ønsker å oppnå. Ideal kan brukes på ulike måter som noe ønsket eller rendyrket. Et ideal kan være noe mønstergyldig eller et eksempel på noe man ønsker å etterfølge, det kan også brukes om tanker eller ideer man ikke har satt ut i livet (Ideal, 2019).

4.0 METODEVALG OG GJENNOMFØRING AV INTERVJUER

I dette kapitlet vil jeg vise metodevalg og prosjektets design.

Jeg startet med et ønske om å se på erfaringer, forventninger, oppfattelse, forståelse og opplevelser av familie som mødrene hadde. Gjennom intervjuene og bearbeidingen av disse har tema og forskningsspørsmål endret seg. Fokus rettet seg mot forventninger og idealer og mødrenes møte med dette i hverdagen, og hvordan de viser seg som familie. Mødrene i prosjektet er en del av samfunnet vi lever i. De må forholde seg til forventninger og krav fra samfunnet, venner, familie og institusjoner. Jeg har valgt å innhente informasjon i samtalelignende intervjuer med mødrene. En slik kvalitativ metode egner seg godt når jeg søker å forstå informantenes perspektiv og for å forstå sammenhenger i prosesser, meningssammenhenger og for å få en helhetlig forståelse (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 45).

Rekruttering og utvalg

Jeg ønsket å snakke med familier med hjemmeboende barn som hadde erfaring fra å få hjelp gjennom lavterskeltilbud. Utgangspunktet var at jeg skulle rekruttere deltagere fra praksisplassen jeg hadde under studiet. Prosjektet ble påbegynt en stund etter at praksis var avsluttet og familieterapeut i teamet skulle rekruttere familier. Jeg hadde ikke kjennskap til deltagerne. Det lyktes ikke å få tak deltagere fra denne kommunen, og jeg måtte derfor henvende meg til andre kommuner med familieterapi som lavterskeltilbud. Jeg brukte lang tid på å få tak i deltagere. Etter å ha forandret strategi for å komme i kontakt med deltagere, gikk det raskere. Familieterapeut i kommunen tok direkte kontakt med familiene, hun viderefremidlet telefonnummer til meg slik at jeg kontaktet mødrene direkte. Fem mødre sa seg villig til å være med, og jeg fikk gjennomført intervjuene over en kort periode. Mødrene som er med i prosjektet er alle bosatt på Østlandet.

Intervju

Mødrene som deltok opplevde alle strev i hverdagen. Det var viktig i intervjuene å legge til rette for at de ble gjennomført for å gi minst mulig ekstra stress og belastning på mødrene i deres hverdag. De fikk derfor velge fritt hvor intervjuet skulle gjennomføres. Noen av mødrene møtte jeg hjemme hos seg, andre i kommunens lokaler. Mitt ønske var at intervjuet skulle bære preg av dialog. Jeg var ikke utfordrende, men brukte muligheten til å spørre og be om utdypning av svar. Det er i relasjonen mellom meg, mødrene og verden utenfor at vi

konstruerer kunnskap (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 35-45). Jeg brukte spørsmålene fra intervjuguiden i dialogen og bad om utdypning der det var nødvendig. Det var utfordrende å vite om jeg skulle spørre flere ganger eller på ulike måter når deltagerne oppfattet spørsmålet annerledes enn forventet. Min opplevelse var at intervjuene var svært ulike, til tross for at jeg brukte intervjuguide. Jeg har vært opptatt av at jeg og mødrene er sammen om dette og det er viktig at jeg legger til rette for å skape et rom der deltagerne kunne fortelle fritt og føle seg trygge som mulig. Samtidig som jeg vet at det er en skjevfordeling i makten mellom meg og deltagerne og at jeg også må balansere dette i intervjusituasjonen (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 35). Målet har vært å produsere kunnskap om akkurat disse mødrene jeg møter og deres forståelse rundt familie, og fortolke betydningen av deres fortellinger. Oppgaven er ikke uavhengig av mine forhåndsoppfatninger og hvem jeg er, og det vil være med på å farge både valg av tema, spørsmål og intervjuet (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2015, s. 40).

Intervjuene ble gjennomført ved hjelp av semistrukturert intervju, med varighet på 1-1,5 time. Etter samtykke fra informantene brukte jeg båndopptaker under intervjuene. Informantene fikk både på forhånd og i forkant av intervjuet informasjon om undersøkelsen og hva dataene skulle brukes til samt samtykkeskjema. Det ble sendt søknad til NSD for bruk av digitale opptak, som ble godkjent 9.4.2018 (vedlegg 4). Intervjuene ble transkribert til data, som jeg har brukt i analysen av materialet. Det siste intervjuet ble gjennomført i oktober 2018, dispensasjonen fra NSD gikk ut 30.11.2018.

Før intervjuene utformet jeg en intervjuguide (se vedlegg 2). Jeg ønsker å forstå mødrenes livsverden igjennom spørsmålene jeg stiller og fortolkningen av intervjuene. Mine informanter hjelper meg å skape mening og forståelse i spørsmålene rundt familie, forventninger og idealer. Mitt ønske var at intervjuguiden skulle invitere til samtale og refleksjon. Jeg ønsket å møte mødrene på en måte der de følte seg trygge, og at de forstod at jeg ønsket å behandle informasjon de gav om sin familie med respekt. Intervjuguiden fungerte som en huskeliste, jeg hadde en del tilleggsspørsmål til hvert punkt som jeg kunne bruke for å utdype ytterligere. Jeg brukte intervjuguiden aktivt, og også tilleggsspørsmålene. Å snakke med mennesker er noe jeg har mye erfaring med, og føler meg trygg på. Her kunne jeg bruke min bakgrunn og erfaring jeg har, etter å ha jobbet med mennesker i over 20 år og en stor del av intervjuene var mer som en åpen samtale. Det var stor variasjon i intervjuene. Felles for alle mødrene var at de i etterkant av intervjuet uttrykte at de syntes det var gøy å snakke om disse temaene som er så nære men som de ikke snakker om på denne måten.

I etterkant hørte jeg på intervjuene da jeg transkriberte dem, dette er en god måte å bli kjent med hva mødrene sa, og bli kjent med materialet på. Da intervjuene var blitt til data kategoriserte jeg dem etter tema. Det er informantenes virkelighet jeg skal forholde meg til å fortolke videre i analysen.

Intervju kan by på etiske problemstillinger. Alle mødrene er anonymisert, og jeg forandret på navn og opplysninger i materialet slik at de ikke kan bli gjenkjent. Uttalelsene og sitatene er riktig gjengitt. En av mødrene ville gjerne ha fullt navn og åpenhet, mens en annen vær svært opptatt av å ikke skulle bli gjenkjent. Jeg opplevde at de stolte på meg, da jeg fortalte hvordan opplysningene ble behandlet. Mødrene forteller om nære og personlige temaer, og jeg hadde hele tiden ulike etiske aspekter oppe under intervjuene.

Både jeg og mødrene er farget av erfaring, utdanning, holdninger og forhistorie og vil ha en innvirkning på hva jeg spør om, hvordan jeg hører det som blir sagt og tolker det og hvordan mødrene oppfatter spørsmålene og forstår dem i svaret. Hvilke forventninger de tror jeg har til dem og hva de skal og bør fortelle. Jeg har ingen garantier for at det de forteller er sant på annen måte enn at jeg kan håpe jeg har lagt til rette for en atmosfære som er trygg og tillitsskapende. I all kommunikasjon ligger det mulighet for feilkilder. Har jeg spurt på en måte som informanten forstår, forstår jeg dem på riktig måte? Svarer de fritt ut fra seg selv eller svarer de ut fra det de tror at jeg forventer. Jeg har mulighet til å stille oppklarende spørsmål og å spørre om igjen på ulike måter. Dette styrker noen av dataenes troverdighet.

Med tanke på validitet forteller funnene mødrenes opplevelse av egne liv og er i så måte ikke tenkt å kunne etterprøves. Å bruke intervju som metode vil si at det er svært avhengig av den som ser og hører. Oppgavens størrelse har vært med på å begrense antall informanter. Det er få personer med i materialet, men jeg har klart å finne noen mønstre i det mødrene forteller.

Dette prosjektet er ikke ment å være generaliserbart. Ved kvalitative undersøkelser er det mulig å gå i dybden og se på det som er individuelt og personlig, for så å kunne se på meningssammenhenger hos enkelte uten at det behøver å gjøres generaliserbart (Leseth og Tellmann, 2014, s. 45).

5.0 RESULTATER

Under intervjuene kom vi inn på mange sider ved familielivet. Mødrene snakket om en rekke ulike idealer og forventninger, fra overordnede idealer og forventninger, til konkrete hvedagspraksiser. Ut fra intervjuene ble det klart at noen temaer og idealer gikk igjen. Jeg skal i resultatdelen se på hvilke familieidealene mødrene trekker frem, og når de opplever å bli konfrontert med noen av idealene. Jeg har oppsummert disse som: Forventninger og idealer, familieidealene, oppdragelsesidealene og barndomsidealene. Videre vil jeg presentere møtet med idealene i hverdagen. Den blir ofte ikke som idealene mødrene forteller om, disse presenterer jeg under overskriftene; uttrykte forventninger i møte med andre, sosiale medier, og andres blikk på familien. Jeg har introdusert *display*, symbolske grensedragninger og familieterapi som begreper som analytiske begreper og forståelsesrammer tidligere. Etter å ha presentert funnene vil jeg i siste kapittel diskutere disse videre opp mot *display*, hvordan mødrene viser seg som familie, i hvilke situasjoner, og hvordan jeg tolker deres måter å vise seg på.

Forventninger og idealer

Forventninger og idealer knyttet til familie vil være med på å skape tanker om noe man ønsker å oppnå. Familien som ideal kan være ønsker om hvordan familien skal være. Hvordan man definerer familie vil ha innvirkning på hvem som kan anerkjennes som familie. Dette vil igjen ha implikasjoner på de det gjelder på den måten at de som er innenfor definisjonen vil oppleve å bli sosialt validert og få støtte, mens de som er utenfor vil risikere å bli stemplet eller sett på som avvikende. Dermed vil noen være innenfor og andre utenfor i bildet av familie (Cheal, 2008, s. 1-3). Å definere noe vil også si at det knyttes forventninger opp mot dette, det vil alltid være noen forventninger eller idealer som er knyttet opp mot familie. Å definere familie vil samtidig være en tilsløring av den store variasjonen som finnes i familiers sammensetning og familievariasjoner. Å vise seg som familie vil være viktig for å bli oppfattet og anerkjent som familie. Det vil alltid være knyttet noen normer, forventninger og ulike praksiser til hva vi tenker er god oppdragelse, omsorg og måter å være familie på. Familier som er i endring eller i ytterkanten av dette bildet vil ofte ha større behov for å vise seg enn andre (Heapy, 2011, s. 20). Ideal og forventninger som mødrene forteller om er knyttet opp til alle deler av familielivet. Ideal er en ide som føles riktig eller man ønsker å oppnå, forventning handler mer om ønsker om hvordan familien vil utvikle seg og se ut. Til familie og familieliv vil det alltid være knyttet mange ulike idealer som er foranderlige og vil

skifte med kontekst, kultur og tidsånd (Sogner, 2003, s. 14-15). På spørsmål fra meg, bekreftet mødrene at de følte på forventninger og idealer.

Noen idealer og forventninger ble synlige i intervjuene på direkte spørsmål. Slik jeg tolket mødrene var de ikke alltid like lett å få tak i, men gjennom intervjuene, og ved å lese igjennom materialet viser de seg. I materialet var det stor enighet mellom mødrene om forventninger fra «samfunnet» til familie. Noen av mødrene avgrenset forventningene til mer spesifikke deler av samfunnet, barnehage, «mammamafiaen», eller tradisjonsbundne situasjoner. Karianne forteller om hvordan hun opplever forventninger og idealer fra samfunnet på denne måten; *«det er jo veldig sterke føringer i Norge, sånn det er egentlig liksom sånn ganske trange rammer, vi gjør mye det samme. Så det er jo utrolig mye forventninger fra samfunnet»*. Det jeg tolker i Kariannes uttalelse er at man skal passe inn i et bilde som familie, noe som er riktig eller galt. Det kan tyde på at det ikke skal så mye til før man er utenfor det som sees på som «vanlig» eller «normalen». Noe er innenfor og noe utenfor i bildet av familie. Det er ikke lett for mødrene å sette ord på hvor disse forventningene og idealene kommer fra, eller hva de faktisk består av. Fire av mødrene snakker om dette, men det er på en måte noe som bare er der, som de kjenner og føler på, som det er vanskelig å si hvor kommer fra. Andre ganger kan det være lettere å få tak i hva disse forventningene og idealene knytter seg til, som når Anja forteller om dette; *Det er veldig forventninger. For eksempel skal man gå i barnehage, man skal stille på dugnad, man skal ha de barneselskapene...* I en del av institusjonene i samfunnet som har ansvar for barn vil det naturlig være en del forventninger til foreldre. Det er samtidig steder der foreldre møtes og skal samarbeide og man vil også møte forventninger og idealer fra andre foreldre.

«Og det stresset man påtar seg før for eksempel høytider eller det ene eller det andre fordi det ligger en forventning der om at sånn gjøres det». Idealene og forventningen omhandler ulike deler av familielivet og det vil være mulig å kategorisere dette på ulike måter. De mødrene som beskriver disse idealene som noe som bare er der, enten det er barnebursdager, jul eller oppfølging i skole og barnehage er at de beskriver at det ofte oppleves begrensende eller kontrollerende, at rammene kan bli trange eller at det er forventninger som er vanskelige å nå. Det kan se ut som om forventningene disse mødrene føler på er manglende frihet til å gjøre familie slik de ønsker, og at det ligger en viss sosial kontroll i det, de føler at de må holde seg innenfor rammene av det som er forventet.

Lisa trekker imidlertid frem positive sider ved forventninger utenfra; *«ja altså jeg tenker at jeg møter forventninger stort sett der flere deler av familien er involvert, sånn som barnehage, hos andre familier eller i grupper som man forholder seg til....og jeg tenker jo at jo mer jeg møter den reguleringen og rammen i barnehagen og hvordan man samarbeider om barna og snakker sammen så utvikler det mitt bilde på hvordan ansvar skal være for barna og det skaper en ramme, det er bare positivt»* Hun opplever forventningene knyttet til familie som en rettesnor for hva som er forventningene til henne som forelder. Hun beskriver at samfunnet regulerer forventningene til familielivet med lover og regler og at det oppleves positivt. Eksempelvis forteller hun at forventningene hun opplever fra barnehagen, er med på å skape en ramme for familien og hjelper henne til å bli en bedre mamma. Når man strever som foreldre kan idealene og forventningen på den ene siden bli en klam hånd som ligger over deg og minner deg på alt du ikke får til. Om man møter forventninger og idealer som sier noe om det man strever med, kan de bli en støtte, veileder og hjelp i foreldrerollen. Som jeg var inne på tidligere kan endringer i samfunnet være med på at foreldrerollen kan være mer utydelig, og ikke alle vet hvordan man skal fylle rollen, og foreldre er mer på søken etter kunnskap. Lisas eksempel viser at det er mulig å søke kunnskap og finne hjelp andre steder enn i familien og at forventningen til familien og mor og farsrollen kan for noen være til hjelp (Juil, 2004, s. 8).

Familieidealer

«Opplevelsen av familien er spesiell. Den er den næreste. De menneskene som står deg nærmest. Noen du vil strekke deg lengre for og ofre noe for.»-Lisa

Mødrene kommer alle inn på ulike morsidealer. Mye av dette er viktige og store omsorgsoppgaver som ligger til morsrollen. Det er interessant å se idealene og forventningene som mødrene har til seg selv som mor, og alle områdene hun skal dekke. Fordi det var mødre som ble intervjuet, er svarene ut fra hva mor skal bidra med. Morsidealet som kommer frem i materialet handler mye om tid og tilgjengelighet. Mor har tid til barnet, tid til å bake, lage matpakker, samle alle rundt matbordet, holde familien sammen, være forberedt, i forkant og holde orden. Hun tåler rot og legger til rette for kos og samvær. Janne ønsker å være en mor som; *«alltid har tid, jeg er glad i å bake å lage mat. Jeg kunne ønske at jeg alltid er klar»*. Det praktiske rundt barna, å ha dette i orden og klare å gjennomføre dette er viktig for mødrene. Karianne fremhever dette på spørsmål om når hun er i tråd med idealene sine; *«Jeg føler meg liksom som en god mor når jeg har stått opp og laget frokost, og sendt dem av gårde med rene*

gode klær og matpakke, da føler jeg meg skikkelig vellykket». Eller når de planlegger og gjennomfører aktiviteter for hele familien; *når vi liksom har greid å leie en hytte på fjellet og utstyr til alle ungene, da føler jeg meg skikkelig vellykket.* I mødrenes beskrivelser er mor den som legger til rette og har hovedansvaret for det som foregår i familien. Mødrene beskriver at de legger ned mye arbeid, fra å forsøke å legge til rette, planlegge, være i forkant i hverdagen. Planleggingen rundt barn og familie kan ligne på middelklasseverdiene der foreldre legger til rette for og har en plan for barna i alt de gjør. Mødrenes idealer henger sammen med tanker om at det de holder på med nå skal føre til noe i fremtiden (Hennum, 2004, s. 150). *Vi trenger å være sammen, det er et behov barna ikke skjønner at de har. Når de er trygge hjemme, blir de trygge voksne,* forteller Marte.

Omsorgsbegrepet henger sammen med kjærlighet og det å kose seg i familien og med det man gjør og legger til rette for fremstår viktig; *vi må få tid til å kose oss, ellers blir jeg helt...da føler jeg meg skikkelig mislykket.* Familie kan gi følelse av at man hører til et sted, familie står oss ofte nærmest og er viktig i hverdagen. Nærhet og intimitet var et av idealene hvor det kom frem mange like syn, og mødrene gav mange beskrivelser som lå nært opptil hverandre. Familieidealene var ofte knyttet til familiens indre liv, mødrene fortalte om at deres familie gjør ting på sin egen måte. De snakker sammen og tar på hverandre på måter som definerer at det er akkurat de som hører til hverandre. At familien er sammen er noe som trekkes frem av alle mødrene. Å være sammen er det som for Karianne utgjør en vellykket dag; *for meg er en vellykket dag, da alle har vært sammen og hatt det bra.* Å samles i hverdagen blir et mål for mødrene, Lisa snakker om det på denne måten; *Jeg kjenner på forventning om samvær, at vi skal være sammen. Det er en dynamikk i å søke tilbake til hverandre og det behovet må tilfredsstilles for at dynamikken skal fungere.* Marte tenker at man blir; *et mye tryggere menneske av å alltid ha støtte og være trygg hjemme. Verden er stor og farlig om man ikke er trygg hjemme.* Familien er en trygg havn som barna kan komme hjem til, den dekker et behov som de forteller at de selv og familiemedlemmene har, men den beskrives også som en byggestein i prosjekt familie og i barnas utvikling og vei mot voksenlivet. Hennum (2004) mener historien om kjærlighet, intimitet og tett bånd kan komme i veien for historiene som ikke blir fortalt (Hennum, 2004, s. 148). Mange av mødrenes idealer og forventninger domineres av nettopp disse fortellingene.

Omsorg, kos og kjærlighet blir fremhevet av mødrene som både en del av morsidealet, men også familieidealet fordi det beskrives som en viktig del av familielivet. Det ligger mye

omsorg i den praktiske gjennomføringen i familien. Når familien samles er det ikke nok at den er sammen. Det er også viktig at de koser seg. *«Ja være tilstede, være kjærlig og gjøre hyggelige ting sammen» «kose oss og bare være sammen vi liksom»*. Å kose seg og være sammen settes ord på av alle mødrene. Mødrene setter ord på at dette må ligge til grunn i alt de gjør. Det er noe av det viktigste i familien. De beskriver at de må legge til rette for dette, og at det ikke kommer helt av seg selv, men viktig. Gjennom kosen bygger de familie og de har et perspektiv fremover når de gjør dette. Karianne understreker at; *om de føler seg trygge hjemme klarer de alt, er de trygge hjemme blir de trygge mennesker*.

Familien er en meningsbærer for disse familiene. Nærhet, godhet og forståelse blir trukket frem, som viktig for alle mødrene jeg snakket med. Det er med på å lage et sterkt følelsesmessig bånd som binder familien sammen. De snakker om et ønske om opplevd nærhet og tilhørighet mellom medlemmene i familien, og at barna føler en nærhet og tilhørighet til foreldrene og familien, slik at de kan fortelle og dele alt. Foreldrene skal være en støtte for barna, de skal være der for hverandre nå og i fremtiden. Støtten, nærhet og intimiteten er viktig for barna, de bygger en grunnmur, foreldrene ruster barna for fremtiden. Når barna blir voksne skal denne nærheten føre til at barna søker hjem igjen for støtte, samvær og et ønske om at hjemme er et godt og trygt sted. Anja forteller dette om temaet; *Familien er der for deg. Mamma og pappa elsker deg og du er alltid velkommen hjem og vi er der for dem. Uansett hva det er kan barna dele med oss, kanskje vi ikke forstår, men vi er der og kan snakke. Mens Martes ønsker er; jeg vil at de skal tenke på oss når de blir store og renne ned dørene her, når de trenger hjelp, med barnebarn eller bare for å besøke oss. Det er godt å komme hjem liksom, det er her de hører til*. Familien og familiemedlemmer består av mennesker som vi som oftest føler et spesielt nært bånd til. Foreldreskap og emosjonell involvering står sterkt i det moderne familielivet. I en verden der det knyttes usikkerhet til andre relasjoner og prosjekter blir barnet et relasjonelt anker i den moderne familien. Intimitets og relasjonskompetanse blir viktig i familiens indre liv. Nære relasjoner ser ut til å spille en viktigere rolle i det moderne samfunnet, vi er mer knyttet sammen av emosjonelle bånd enn tidligere (Aarseth, 2011, s. 81). Forventninger om fysisk nærhet, med koser, klemmer og å holde rundt hverandre ligger i familieidealet, en egen intimitet som viser at akkurat dette er min familie. Mødrene forteller at de ønsker at det skal være mye kos og nærhet hjemme, men også ute for å vise, og at andre skal se at de hører sammen og er en familie. Flere av mødrene forteller at de blir stolte, og spesielt de med større barn, som når barna holder hender med foreldrene eller bare gir dem en klem selv om andre ser på.

Måten familien kommuniserer på blir trukket frem som spesielt for familiene. Mødrene fremhever at de har sin egen særegen måte å være sammen på i sin familie. Det gir barna trygghet å kunne fortelle og dele med foreldrene fra hverdagen sin. Dette kan sees på som en del av intimiteten som jeg før har vært inne på at fremstår som viktig for foreldrene innad i familien. Andre kan på denne måten se at familien hører sammen i måten de for eksempel kommuniserer eller tar på hverandre.

«vi snakker sammen på en spesiell måte, ja vi har jo nærmest en kontinuerlig dialog i vår familie og det tror jeg er helt spesielt for oss»-Karianne

«Vi jobber jo mye med å sette ord på ting. Alt er greit å si. Det gjør jo at når vi er ute i verden så oppleves vi som en enhet fordi vi opplever oss selv som en enhet»- Karianne

«vi prater veldig mye sammen i vår familie, det er viktig å dele. Når du kan dele alt er du trygg. Vi har jobbet veldig med dette hos oss og lykkes med det»- Marte

«vi er ekte når vi snakker sammen, det andre ser er ekte og det er jeg opptatt av at det skal være, det er liksom oss da»-Lisa

Gjennom måten å snakke om seg og sin familie på, viser mødrene at de er opptatt av intimitet i relasjonene i familien. Familien representerer et vi og fellesskap. I motsetning til tidligere tider kan dette sees på som en form å være sammen på der alle betyr noe og er viktige i bildet av familien. Barna er også medskapere i familiens indre liv, hva man gjør, hva den består av og intimiteten mellom medlemmene i familien. Mødrene fremviser et «vi» som er noe annet enn i andre familier. Relasjonene og de emosjonelle båndene mellom familiemedlemmene fremsnakkes. I dag er intimitet, relasjoner og emosjonelle bånd en viktig del av familiens indre liv slik mødrene viser her.

Oppdragelsesidealer

Barneoppdragelse handler ikke bare om gode intensjoner og idealer, men også om praksis og hva vi faktisk gjør i familien. Familien er i stadig forandring (Cheal, 2002, s. 6). Individualiseringen i samfunnet vil ha innvirkning på familielivet. At barnet skal bli selvstendig vil dermed vektlegges i barneoppdragelse, mens krav om lydighet og innordning for eksempel i forhold til voksne vil tones ned. Historisk har det vært vanlig å gi tradisjoner videre til barna gjennom oppdragelsen, for dagens foreldre er refleksivitet en større del av oppdragelsen enn tidligere. Foreldrene har større valgfrihet i både hva de kan videreføre, men også hva de kan velge å videreføre (Thuen, 2011, s. 149).

Mødrene forteller om en hverdag der barna er i sentrum og de er opptatt av å gi det beste de kan; *Man har en del ideer om hva man skal tilføre barna sine da. Det jeg har forstått mer nå er at jeg gjorde noe hele tiden i begynnelsen, tok de med på ting og sånn for at de skulle oppdage det.* I moderne familier og foreldreskap er det en sterk barnesentrering og fokus på barnet som individ. Ved siden av omsorg og nærhet er det forventet at foreldre legger til rette for barnet, leser barnas behov og organiserer hverdagen rundt dem. Foreldrene er også forventet i stor utstrekning å organisere og medvirke i barnas aktiviteter. Barna må følges opp, og passes på i mye større grad enn i tidligere tider. Stimulering av barna blir sett på som viktig i utvikling og for fremtiden til barna. Barn skal ha varierte opplevelser og erfaringer, ikke bare nærhet og omsorg. Barna avhengige av foreldrene på nye måter enn i tidligere tider. Foreldre med høy kulturell og økonomisk kapital bruker organiserte aktiviteter i en helt annen utstrekning en foreldre med lav kapital. Dette er med på å skape et skille mellom barn og familier (Frønes. 2018, s. 85). *...vi jobber jo for at barna skal bli den beste utgaven av seg selv, sant,* Kariannes utsagn samsvarer med middelklasseverdiene der foreldre bruker mye ressurser og investerer mye i barnet (Stefansen, 2008, s. 39-40). En måte å optimalisere barna på er å gi dem ting og opplevelser man selv ikke hadde som barn; bøker, konserter og kulturelle opplevelser. Flere av mødrene snakker om opplevelser barna bør få med seg. Dette er med på å utvikle dem som mennesker. Karianne setter tydelig ord på at dette er for at barna skal bli den beste versjonen av seg selv. Dette er det opp til foreldrene å få ut. For å få ut det fulle potensialet trenger barna å tas med på og oppleve ulike ting. Foreldrene må følge med og følge opp. Å skulle gi barna de beste mulighetene henger tett sammen med valgene foreldre tar. Foreldrene blir avhengig av å velge riktig for at barnet skal nå dette målet. Mislykkes barnet har man mislyktes om forelder (Thuen, 2011, s. 155).

Samtidig som nærhet og intimitet fremheves er det også viktig for mødrene at barna oppfører seg bra når man er ute. At de søker til familien og viser at de er en del av den. Å være streng og bestemt, særlig når barna ikke oppfører seg ordentlig fremheves av fire av mødrene. Grensesetting, lydighet og innordning har vært viktige deler av barneoppdragelsen. Samtidig vet vi at barn i dagens familier er forhandlingsbarn. Det kan se ut som om når ting blir vanskelig ute drar mødrene på andre klasseverdier og måter å se på barneoppdragelse. Det blir viktig å fremstå som en sterk og tydelig mor når barna oppfører seg dårlig. Dette kan være en del av det skulle vise seg. Når man ikke fungerer som forhandlingsfamilie, kan det være viktig å vise seg som en sterk og tydelig mor som setter rammer og grenser for dårlig oppførsel. Mor kan da gjenkjennes som mor i bildet av familien en som til tross for utfordringer gir omsorg

og tar vare på barnet. Både Marte og Karianne beskriver ønsker om nærhet og intimitet, samtidig som når det trengs er de bestemte og strenge; *Jeg er en bestemt mamma. Ungene kan hyle og skrike og jeg drar dem ut av butikken og jeg er stolt av det.* Når barna oppfører seg dårlig kan det se ut til at flere idealer settes på prøve. I Martes fortelling kan de se ut som hun både skal være en oppdrager, det er en forventning til morsrollen og når barna viser det verste ute blant folk må hun handle på måter som redder inn situasjonen. Når hun blir konfrontert av andre eller barna om strenge grenser, forteller hun dette om hvorfor; *Ingenting i livet ditt kan gå galt om du vokser opp med litt for strenge rammer, så lenge det er innenfor rimelighetens grenser, men hvis du har for løse rammer da kan det gå til hælvetete. Sånn er det bare. Unger blir jo trygge av det, Når ungene sier at jeg er så streng sier jeg tusen takk for komplimentet.*

Barndomsideal

Idealene til familien er også knyttet opp til barndom, hva den skal bestå av, hvilke erfaringer barna sitter igjen med og hvordan barna opplever livet i familien. Hva som skal gis videre er store og viktige spørsmål i foreldreskapet. At hjemmet er en trygg havn, barna har det godt og søker tilbake når de blir større, er sider av barndommen som jeg har vist at mødrene fremhever. Sosialisering, samarbeid og tilhørighet er sider av barndommen som er viktig å ha med seg videre i livet. Idealene som kommer frem er historiene om det gode, nære og varme, ungene skal føle dette.

Mødrene trakk fram helt konkrete eksempler på aktiviteter som var en del av familieidealet. Felles for alle var TUR, alle mødrene snakket om tur og det fremstår likt i måten de forteller om tur på. Tur er ikke bare en positiv aktivitet, det blir også sett på av mødrene som noe man skal og bør gjøre og som hører med til familie. Tur kan sees på som et ideal både for den gode barndom, oppdragelse og familie. Tur kan innebære mange ulike aktiviteter både hyttetur, skogstur, spasertur, sykkelstur, skitur og fjelltur med kvikkilunsj, kakao, pølser og appelsin. Å være ute var viktig for alle mødrene, men tur blir fremhevet på en annen måte enn andre aktiviteter. Å få familien med ut på tur, blir fremstilt som å være i tråd med egne idealer. Samtidig som tur er viktig, skal det også være HYGGE. Mødrene sier selv at turen ikke trenger å være så lang; *bare opp på lekeplassen, eller rett inn i skogen her med pølser på termos.* Turen trenger ikke være lang eller spesielt oppfinnsom. Mødrene forteller lite om selve turen og hva den bør inneholde, men det kommer frem at på tur er alle sammen, og det er en forventning om at alle er med. Å komme seg ut på tur er en suksesshistorie. Mødrene forteller at de føler seg vellykket om de får til å gjennomføre dette. De mange historiene og

referansene til tur tyder på at tur er en viktig aktivitet som familien bør få til; *Eller i helgene for eksempel da må vi ut. Når vi er på tur for eksempel får ingen lov å ha med mobil. Da skal vi bare være sammen.* Eller som Anja sier; *tur for eksempel det er en greie når man har barn.* Tur vises mye frem i sosiale medier og det fremstår som en stor mulighet for display, å vise hvordan man gjør sin familie når det er snakk om familieaktiviteter. Man er ute i naturen, skog og mark og det blir dratt en tydelig grense til motsatsen, det som ikke er bra, det å tilbringe tid foran skjerm.

PROSJEKT FAMILIE - IDEAL OG VIRKELIGHET

Alle mødrene viser på ulike måter idealer og forventninger som er knyttet til familie igjennom intervjuene. Mødrene forteller også om mange utfordringer knyttet til familielivet. De forteller om at de møter forventninger og idealer og må forholde seg til disse i hverdagen. Jeg har vist noen av idealene og forventningene mødrene snakker om og viser. Nå skal jeg snakke om at de ikke alltid møtes, oppfylles eller kan innfris i familienes hverdag. Mødrene forteller om en hverdag som er annerledes enn forventningene og idealene de veksler på. Karianne og Anja har barn som til tider har svært krevende adferd. Dette påvirker hele familien og gjør at hverdagen ofte er vanskelig og strevsom. De må planlegge mye rundt barna og familien. Marte har to familier som forsøker å bli en. De strever med relasjoner i familien og å bli en ny familie. Lisa strever med forelderrollen og relasjoner i familien, Janne strever psykisk, der spesielt angst er fremtredende. Hun har også hatt noe strev og utfordringer knyttet til relasjoner mellom familiemedlemmer og rollen som mamma. Jeg skal i det følgende kapitlet se på noe av strevet mødrene forteller om i hverdagen og i møte med forventningene og idealene. Jeg har delt kapitlet inn i disse overskriftene; *Uttrykte forventninger i møte med andre, forventninger som alltid er der og til slutt- opplevelsen av andres blikk.*

Uttrykte forventninger i møte med virkeligheten

Anja hadde andre forventninger til familielivet enn det hun opplever; *Å tro at det skulle være bedre enn det livet er. Man tenker at alt ligger til rette for at livet skal være godt, det skal bli en berikelse å få barn, også blir livet slitsomt, vanskelig og dritt.* Også Karianne strever med hverdagen; *Vi har jo et barn med spesielle behov, og jeg har alltid vært sånn veldig glad i barn og familieliv, så jeg hadde nok forventet at hvis vi skal bruke det ordet, at det skulle være bedre enn det det noen ganger er. Ja, fordi livet er så hardt. Det er vanskelig i perioder på grunn av han. Alt ligger egentlig til rette for at vi skal ha det innmari fint, for vi er så glad*

i hverandre og har det veldig fint og gøy sammen, men så bruker vi mye krefter på ting som er dritt rett og slett, og å stå i vanskelige situasjoner med han. Mødrene står i utfordringer knyttet til relasjoner, samspill og utfordrende adferd. Jeg har i kapitlene ovenfor vist noen av forventningene og idealene de har og ønsker for hvordan hverdagen og familielivet skal se ut. Idealene og forventningene de forteller om er knyttet opp mot kos, hygge, god dialog og streke bånd som binder familiemedlemmene sammen i en unik familie. Hverdagen de forteller om er veldig ofte fylt med mange typer strev.

Janne beskriver sin virkelighet som dette; Jeg er veldig glad i å lage mat så jeg skulle liksom være den mammaen som baker og lager mat og alltid har tid og er klar liksom....Også er ikke jeg det.....det får jeg ikke til. Møtet med egne forventninger og idealer kan være utfordrende. Å ikke få til det man ønsker og ser for seg både i egen rolle som mamma, men også for familien og det man vil gi den: selv om jeg nå har fått den familien jeg har ønsket meg i så mange år, så klarer jeg ikke å la være å bli trist i julen...angsten som jeg har hatt nå, det har vært tøft, så jeg liksom ikke klart å nyte bursdag eller påske eller noe liksom av det som man tenker at er viktig og man skal gi videre til ungene....man vil så gjerne, men så får man det ikke helt til og det kjenner jeg at er veldig veldig vanskelig.

Som nevnt i teoridelen vil det alltid være kulturelle forventninger til hvordan ferier, fridager, barneoppdragelse eller påske skal foregå. Tur var en konkret aktivitet som alle mødrene trakk frem, tur var viktig og det skulle være hyggelig på turen. For fire av mødrene er det knyttet store utfordringer for å få til disse turene. Janne orker ikke på grunn av angst og depresjon, hun sier: *at de kunne jo bare gått rett opp til lekeplassen, men klarer ikke det engang». Anja forteller om tur på denne måten: «vanlig bilde av familien er to barn, aktive i sport og ski og tur og alt. Det er veldig mye av det. Andre foreldre kommer med barn som sykler selv og de legger ut bilder på sosiale medier og...vi er ikke der, jeg kan ikke gå på ski engang og kvikklunsj og alt det der. Sykle skal alle barn lære seg og kunne og...fint det med hele familien på sykkeltur, det er idealet. Vi er liksom ikke der. Etter to minutter går alt galt og i stedet for at det er hyggelig er alt jævlig.*

Karianne forteller om at de ofte har måttet snu på veien og ikke kommet seg til start engang. Den siste moren snakker ikke om vansker med å komme seg ut, bare at det er viktig på fridager. Tur kan være vanskelig i alle familier. Man er avhengig av samarbeid og tålmodighet både for å planlegge, komme seg ut og å gjennomføre turen. I familier med barn

med adferdsvansker kan tur være ekstra utfordrende. Kvikklunsj og skiturer er idealet de måler seg opp mot, men det passer ikke inn når man har barn som utagerer, som ikke har tålmodighet til å gå på tur eller som blir sint og har lav frustrasjonstoleranse. Det ser og høres fint ut, men det fungerer ikke for deres barn og familier. Marte forteller at det kan være vanskelig å få alle ut: *Når de har sittet på rommet med Ipad i fem timer liksom. Det er jo ikke bra, det er ikke noen barndom liksom....det er mest for deres egen del, men det er jo litt sånn også at du vil jo ikke at ungene skal si at de har sittet så lenge med Ipad i helgen liksom.* Tur blir trukket frem som et viktig ideal. Når familiene ikke får det til mister de ikke bare turen for turen og aktivitetens skyld. De mister muligheten til å gi barna opplevelsen og aktiviteten. De får ikke gitt videre den gode følelsen som de snakker om i tur som ideal. *Vi er ikke der, vi ønsker å gjøre som vi ser at andre gjør med barn på samme alder....også klarer vi ikke det* sier Anja som oppsummerer godt det mødrene forteller om hvor vanskelig det ofte blir når de har forsøkt å få alle med på tur.

Familiestrukturer kan sees på som et sett av relasjoner der medlemmene kan gjenkjenne hverandre, og det forventes at man oppfører seg på en spesiell måte og interagerer med hverandre (Cheal, 2008, s. 8). Man konstruerer hvordan verden ser ut og familielivet ut ifra interaksjoner med andre familiemedlemmer. Gjennom interaksjon gis det mening til livet, til hverandre og det indre livet i familien. Man har ulike forventninger til hverandre som kommer til syne i interaksjonen (Cheal, 2008, s. 15). Flere av mødrene har mange opplevelser med utagering ute blant folk som gjør at bildet av dem som familie blir satt på prøve. De opplever at det ikke ser hverken bra eller pent ut, og at de føler at de må gjøre noe når det utarter seg: *Han kon jo stikke av liksom. Eller hyle og skrike så vi må lukke dører og vinduer i huset. Eller han kan bare løpe ut å kaste ting rundt seg og på oss og da ble det viktig å ha en god dialog med naboene...eller at venner vet så vi kan bare si at vi har en dårlig dag liksom».* Naboer, venner eller skole er de som familiene innvier i problemene. For noen har det tatt lang tid å fortelle om strevet sitt, og flere sier at de forteller bare det de selv opplever som nødvendig for at andre skal forstå; *til venner kan vi si at vi sliter, men ikke alt.* Hvor mye man skal innvie andre i vanskene er noe som alle mødrene kommer inn på. Janne er den som ønsker å være helt åpen fordi hun tenker at det gir forståelse for situasjonen. De andre mødrene er mer usikre på hvor mye det er riktig å dele. Å få en diagnose blir beskrevet som en lettelse; *for da handler det om noe annet og ikke oss.* Men hvor mye andre skal få innblikk i synes de er utfordrende. Karianne sier at det; *handler om mitt barns integritet,* i spørsmålet om hvor mye og hvem man skal dele det med. Familien i dag blir ofte beskrevet som forhandlingsfamilien.

Kommunikasjonen i disse familiene er preget av blant annet meningsutveksling, forklaring, argumenter og begrunnelse (Gulbrandsen, 2008, s. 249). Familien viser seg ikke som en slik familie når ungene hyler og skriker ute, eller når mødrene må ta med ungene fra tur eller butikken. De møter heller ikke idealet om en familie som kommuniserer godt og viser tette bånd. Anja forteller også at de ofte ikke har ork eller at det går å trøste eller snakke med barnet når det er som vanskeligst og de fremstår som en familie som avviker fra hvordan man skal møte barn, kommunisere og være foreldre.

Sosiale medier-tilskuer og deltaker

Jeg hadde i intervjuguiden forberedt noen spørsmål om sosiale medier fordi det er en stor plattform for *Display*. Brukere av sosiale medier er både avsendere og mottagere, og under intervjuene snakket mødrene både om seg selv og sine familier, om hvordan de bruker disse mediene, men også om andre familier, og bildet på familie som de opplever at andre viser. Det var spesielt Instagram og Facebook som ble nevnt. Sosiale medier ble et mye større tema enn forventet Temaet hadde overraskende stort fokus hos alle mødrene, og samtlige kom inn på dette før det ble introdusert, og det ble jevnlig vist til under intervjuene.

Samtlige mødre opplever at det i sosiale medier fremkommer en mengde bilder av familier og familieliv. Det er mange idealer og forventinger i spill knyttet opp mot familie i bildene som vises frem. Mødrenes beskrivelser av hva de ser i sosiale medier ligner hverandre: *Jeg tenker at det i sosiale medier spesielt kommer frem mange ideer om familien og kjernefamilien, eller; her i Norge handler det ekstremt mye om kjernefamilien og hvor vellykket du er i bildene du legger ut, og Sosiale medier handler jo om en markedsføring av deg selv og familien din og verdiene dine. Det eneste du ikke har kontroll på er kommentarfeltet og det er jo krise om noen venner eller familie legger inn sånne teite kommentarer der. Folk bruker familien veldig mye og legger ut bilder.*

Markedsføring, lykke og vellykket, er noen av ordene mødrene bruker for å beskrive det de opplever at vises i bilde av familie. Fire av mødrene beskriver mye av det de opplever på sosiale medier knyttet til familie relativt likt. De opplever det som at andre viser frem det beste og at det er glansbilder man ser av familier; *I sosiale medier får man jo lykken sleng i fleisen og man er jo... og man må jo jobbe litt med at man er god nok som man er, også er det disse sosiale mediene da....og jeg er voksen nok til å skjønne at det ikke er sånn det er, det er ikke sånn, men det er et allikevel. Så får man lykken klint opp i trynet og jeg hater hater hater*

det, forteller Janne. Kariannes opplevelse er at; Her handler det ekstremt mye om kjernefamilien og hvor vellykket du er i bildene som legges ut.

Fire av mødrene beskriver at de ofte lar seg påvirke av det de ser i sosiale medier, når det gjelder bilder knyttet opp mot familie. De beskriver også at de vet bedre og føler at de ikke burde la seg påvirke. De forteller at de vet at virkeligheten er annerledes, men at de likevel blir påvirket negativt; *Det er irriterende! Man blir både provosert og misunnelig masse følelser og skuffelse over seg selv*, sier Janne. Bilder som deles og vises frem av familie er vanskelig å leve opp til. Mye av det mødrene beskriver, er idealer og forventninger de selv har nevnt i intervjuet.

Ferier, fritid og tradisjonsbundne feiringer/aktiviteter blir beskrevet som spesielt vanskelig, da svømmer det over på sosiale medier om ferier og fine stunder i familier. Flere av mødrene sier at det er så vanskelig å se det andre legger ut på Facebook, at de holder seg unna som Anja og Karianne forteller om her; *I feriene kan jeg ikke gå inn på sosiale medier, da ser vi bare hva alle andre gjør og får til, så det holder vi oss unna*, sier Anja, mens Karianne opplevelse rundt ferie er denne; *Jeg har noen ideer om hvordan familielivet skal avvikles basert på egen oppvekst, som for eksempel kommer veldig tydelig frem når det er ferie. Da må man jo også bare holde seg unna Facebook og sånn for da er det jo veldig sterke ideer om familie og at man skal dra dit og gjøre det, og Jeg går ikke på sosiale medier i feriene. For da får man ideen om den vellykkede familien, kjernefamilien, ehh liksom de gode verdiene rett i trynet og hvis man har valgt noe annet sitter man å kjenner på at du ikke er med på det og liksom ikke oppfyller de kriteriene da.*

Alle mødrene beskriver at de oppfatter at andre bruker sosiale medier til å vise frem seg og familien sin og at spesielt Facebook og Instagram er store plattformer for dette. Samtidig kommer det frem at alle mener de selv bruker sosiale medier på en annen måte og beskriver seg som motpoler til det de ser andre gjør. Alle sier de bruker sosiale medier mye, men legger ut lite selv. De beskriver at de både gjør og viser noe annet når de legger ut bilder. Ved å se på det de gjør ved hjelp av symbolske grenser, kan vi se at mødrene gjør grensedragninger mellom seg og andre, mellom «gode» og «dårlige» måter å vise frem familie på i sosiale medier. Lisa beskriver sin måte å bruke sosiale medier på denne måten; *Andre skryter for å vise frem barna, men jeg deler ting som får frem personligheten deres. Slik at andre får*

innsikt i hvordan de er når de ikke er tilstede; som gullkorn, gode samtaler ting vi gjør sammen. Jeg tar aldri bilde av ansiktet.

Janne opplever at hun er en motpol og står for noe annet når hun viser seg frem på denne måten; *Jeg legger ikke ut sånne bilder av familien. Jeg legger ut rot, eller for eksempel så har jeg har lagt ut bilder av kjæresten min og takket han for alt han har gjort og støttet meg i angsten min og, vil vise at alt ikke er perfekt da. Men uansett hva man gjør på sosiale medier så blir det feil, jeg legger ut bilder av barnet mitt på Instagram, se hva jeg har laget liksom, men det er mest for min egen del, jeg bruker det som album.* Karianne synes også at bildene ikke viser det som er ekte og at man kunne vist mer av det som er ekte; *Det er så deilig å snakke med folk som forteller at de egentlig har det helt jævlig! Man skulle sagt mye mer av hva som er bak fasaden. Ja vi har det liksom ganske rotet så jeg har lagt ut litt sånne bilder for være en sånn motsats, Men jeg kunne sikkert gjort det mye mer men igjen så er det det, hvor mye vil du slippe folk inn i livet ditt?* Også Anja forteller at hun opplever at hun bruker sosiale medier annerledes, og hennes måte å bruke det på er denne; *...jeg er mer forsiktig, legger ikke ut hele tiden. Noe som er fint, koselig eller søtt kan jeg legge ut. Eller noe fra hobbyene mine, hva jeg har klart å lage. Jeg tar ikke bilde av ansiktet, men litt sånn bakfra så du får en følelse av det de driver med.*

Alle mødrene bruker sosiale medier og legger ut noe. Jeg har ikke gått inn i hva som er mye eller lite bruk, men alle beskriver det som lite. De fremhever alle at de gjør det mindre enn andre og at det er gjort på andre måter. Eksempelvis bakfra slik at barna ikke vises, i motsetning til andre som de opplever at viser «alt.» De forteller at det ikke er for å vise frem seg selv eller barna, men for å dele morsomme stunder, koselige settinger eller ting om barna. Det som også kommer frem er at dette «andre» som mødrene gjør på sosiale medier blir beskrevet som noe ekte og naturlig; *«Jeg er opptatt av å vise det som er sant» «Jeg vil at det andre ser er ekte» «Jeg har aldri vært sånn fasade, jeg vil at det folk ser skal være ekte og naturlig».* Mødrene opplever seg som motsatser til glansede bilder av hverdagen som ikke viser sannheten. Hverdagen med rot og søl og unger som skriker. Mødrenes fortellinger viser at de forstås som symbolske grensdragninger i måten de forteller om seg selv som en motsats til andre. De legger ikke ut bilder for å skryte, men bruker ord og viser frem personligheten til barna, gode samtaler, gullkorn, ting de gjør som de vil ivareta og at andre skal se. I sosiale medier ligger det et stort potensiale for å få bekreftelse og bli sett, igjennom likes og kommentarer.

Det er ikke umiddelbart noe i det mødrene beskriver at de gjør som uthever seg som en motsats, mens fortellingen deres er at de er nettopp det som skiller seg ut som «noe annet». Beskrivelsene minner om det andre legger ut som typiske familiebilder på Facebook eller Instagram. Bildene som det fortelles om fremstår som en måte å vise frem familie og familierelasjoner, og minner mye om det e selv forteller at de legger ut.

I dette underkapittelet har jeg beskrevet mødrenes møte med idealer og forventinger på sosiale medier. Hvordan de opplever at det er mange som viser familien sin frem på Facebook og Instagram. At de lar seg påvirke selv om de vet at det mest sannsynlig ikke er slik i hverdagen som det fremstår, og at de opplever seg selv som en motsats til bildene de ser blir lagt ut. Mødrene vil være noe ekte, og naturlig. Jannes beskrivelse av barnebursdager oppsummerer mange aspekter ved sosiale medier som mødrene er inne på; *hva skjedde med barnebursdager liksom? Vimpler i hue og ræva. Det er akkurat som om ting blir gjort for å få det med på Instagram liksom, at man skal være så perfekt for å vise det frem, og man gjør det jo selv og, jeg legger jo ut, men jeg prøver også å legge ut andre ting som rot og sånn.*

Opplevelsen av andres blikk i utfordrende situasjoner

Som jeg trakk frem tidligere var mødrene opptatt av idealer som nærhet, intimitet, kommunikasjon og emosjonelle bånd i familien. Vi sammenligner oss sosialt med andre og det er mange arenaer og situasjoner der det er mulighet for dette. I *display* er andres blikk viktig. Vi definerer oss ofte igjennom andre og dermed blir andres blikk viktig i måten man definerer seg selv og sin familie på. Både andres blikk og måten man fremstår på kan være vanskelig når man opplever utfordringer i adferd, samspill og relasjoner innad i familien. Anja og Karianne forteller om hvordan det kan se ut hjemme og ute blant andre; *vi må lukke dører og vinduer fordi det er så mye skriking liksom, Han kan oppføre seg og se ut som en gærning liksom, hyle, skrike og slå. Folk som ser han må jo tenke at han er tilbakestående og hva de tenker om oss vet jeg ikke, sier Karianne, mens Anja forteller om hvordan det kan være for dem; I forholdet til det sinnet hennes vil vi nok at det ikke skal vises, fordi det ikke er så pent, og vi har ikke alltid tålmodighet til å orke det, og stå i det hele tiden, og det er kanskje noe vi ikke vil vise.*

Både Karianne, Anja og til dels Marte opplever at barnas adferd kan skape utfordringer når de er ute blant andre. Det å ikke kunne forklare hva andre ser og stå blottstilt kan være vanskelig. Man får hverken vist frem seg selv som mamma, de fine ungene, eller at familien og

relasjonene virker. De beskriver at det er vanskelig at barnet ikke oppfører seg, og redselen for at andre skal tro at det er dem som foreldre det er noe galt med. De får heller ikke mulighet til å vise frem relasjonen med barnet, eller de emosjonelle båndene i familien. I familiene der barna har fått en diagnose forteller mødrene om en lettelse, det ligger ikke på dem som foreldre, men utenfor familien: *For meg har det vært viktig å være åpen med de rundt oss fordi det (displayet) sprakk så innmari når vi fikk et barn med trasslidelser og ADHD. Han ser helt normal ut, er oppegående intelligent, men kan oppføre seg helt crazy. Og da var det sånn at folk trodde at vi var dårlige foreldre, og det kjenner man skikkelig på. Det å få en diagnose var det beste for oss, faktisk så gjør vi ikke en dårlig jobb, vi jobber drithardt. Det hadde mye med det utad å gjøre at vi fikk landet det,* forteller Karianne. Anja opplever det som enklere etter diagnosen og at de har åpnet litt opp for andre om hva de står i; *Vi prøver å forklare det til venner og sånn da, og da er det mer forståelse for at vi ikke kommer på ting og sånn da. Mer forståelse for at det ikke handler om oss som foreldre, men noe annet. Når hun slår seg vrang, og det skjer ofte, og når andre ser det vil de forvente ting, som at man trøster, men det er ikke alltid det funker, og da kjenner man på det når man er ute.* Anjas fortelling om at hun tenker at andre forventer en måte av henne å reagere på som hun selv vet at mest sannsynlig ikke vil fungere. Andres blick oppleves dømmende og man blir stående alene i situasjonen og avgjørelsene. Andres blick på barnets adferd og oppførsel kan være utfordrende. Det at andre skal se den dårlige siden av barna setter også Marte ord på når hun sier: *Ehh altså når jeg føler meg misslykket er sånn f eks vi er på en avslutning da, og ungene ikke oppfører seg, da kan jeg bli fly forbanna. Da trives jeg ikke i min egen familie...og la meg si det sånn, hvis jeg har et barn som aldri klarer å oppføre seg så er det helt okay, men hvis det egentlig er sånn at de egentlig alltid er greie og viser et sånt feil bilde, da blir jeg sint. At det er det inntrykket andre skal sitte igjen med liksom... Da går du glipp av å se den fine ungen min liksom, du hadde kanskje et forsøk også er det det du får se av han Jeg er ikke et fasademenneske, men vil at ting skal være sant, så hvis det er kaos er det greit, men hvis det ikke er det blir jeg forbanna. DA kan noen tro noe som ikke er sant.*

Fortvilelsen over hvordan det ser ut for andre, og ikke alltid kunne hjelpe, trøste eller irettesette barnet er noe mødrene forteller om som sårt og vanskelig. Omsorg er et viktig relasjonelt begrep og henger sammen med mange av idealene mødrene har snakket om knyttet til familie. Omsorg og kjærlighet er, som jeg tidligere har snakket om, også tett knyttet sammen i møte med andre og andres blick. Jeg tolker det mødrene opplever at de ikke får gitt det de ønsker til barnet, og at det andre ser i situasjonen ikke er en god mor eller god omsorg.

Til tross for at adferden som barnet viser og foreldrene som synes det er vanskelig å styre barnet kan diagnosen fungere som en formildende i bildet av familien. Til tross for adferden kan foreldrene fremstå som gode foreldre når det er noe annet utenfor relasjonen som er årsak til strevet, *displayet* av at de er gode foreldre som gjør familieting kan allikevel bestå. Når andre får en forklaring på strevet og hvorfor det ser ut som det gjør i utfordrende situasjoner, kan de gjenkjenne det som familierelasjoner eller måter å være med barna på som likevel er riktig, familiens kontekst tatt i betraktning.

Ved å se på mødrenes utsagn utfra *display* er det mange episoder de forteller om som er utfordrende å stå i, og adferden og det man ser av samspill vil kunne være i ytterkant av hva som er «normalt» i bildet av familie. Dette er episoder som i lys av *display* vil kunne oppleves utfordrende for fremvisning av familien. I følge Finch (2007) er det særlig i disse situasjonene familien har et ekstra behov for å vise seg som familie, noe informantene gir uttrykk for at de ikke får mulighet til (Finch, 2007, s. 74). De får ikke trøste eller snakket til barnet. De får ikke vist omsorg eller kjærlighet, eller at de er gode foreldre. Det fremkommer av mødrenes historier at de ikke får vist frem familien og relasjonene som noe som fungerer, men må tvert imot gå på et kritisk punkt i *display* når de står i situasjoner med utfordrende og utagerende adferd. Andre kan ikke gjenkjenne de situasjonene de ser som gode familierelasjoner. Å ha et barn som utfordrer synet på hva man får vist frem av både oppdragelse, omsorg og foreldrekompetanse, kan være belastende som foreldre. Psykisk strev og vansker i relasjoner med barna er også i ytterkant av bildet av familien. Når man ikke orker og sliter med lite energi og lyst kan dette utfordre idealene. Å slite med relasjoner, å ikke klare å møte barna på en god måte eller være en tydelig forelder, vil sammen med psykisk strev kunne utfordre bildet av familien, og hvordan man klarer å vise seg.

Mødrene har alle strev og utfordringer som naturlig vil påvirke hverdagen i stor grad. De opplever situasjoner som vil være i ytterkant av hva som er sosialt akseptert og går på tvers av ideal og forventinger som er vanlig å ha til familie. Det er større valgfrihet i dag i bildet av familien, men det er likevel viktig at de relasjonene man har erkjennes og gjenkjennes som familierelasjoner (Cheal, 2002, s. 8). Mødrenes fortellinger viser at de hele tiden jobber aktivt for å balansere forventinger og idealer med hverdagens realiteter.

Flere av mødrene forteller om strategier som de bruker bevisst. Karianne snakker helt spesielt om hva hun gjør i forhold til å vise seg og balansere bildet av familien på andre arenaer; *jeg stiller jo opp på skole og sånn og det er nok sånn som blir lagt merke til, det er nok noe jeg*

har med meg. Det handler om å være på de arenaene barna er, også får man jo status i skolesammenheng. Jannes strategi er å være åpen og snakke om psykisk helse som en forklaring på at ting er vanskelig i familien; jeg legger det ut hvis jeg har en dårlig dag liksom, og jeg synes det skulle vært mye mer åpenhet om det, hvis jeg kan være med på det er det veldig fint, hvis jeg kan hjelpe noen andre liksom. Nye familiemedlemmer og ved endringer i familien er situasjoner som kan utløse behov for *Display*. Marte forteller at hun brukte Facebook til å vise seg når hun fikk ny partner; *Og det var helt bevisst for at andre skal se oss som et par fordi vi har hatt andre partnere før, og da brukte vi Facebook til å definere oss som et par.* Dette viser at Facebook kan være et viktig verktøy i display av familien. Andre skal oppfatte Marte og mannen som familie, bekrefte dem som par og at det de gjør er familie når de legger ut bilder av det nye paret på tur og aktiviteter. Deltagelse i det sosiale livet kan utløse anerkjennelse og tilskrive familien verdi. Hun tror det er med på å gi dem et bilde utad i klasse og nærmiljøet som en familie som er veldig på plass og har alt på stell. Martes fortelling viser at det å forholde seg til andre rundt familien og hvordan de fremstiller seg og blir oppfattet er viktig.

De som sier at de ikke bryr seg om hva andre mener gjør seg bare til, for vi gjør det hele tiden, sier Karianne. Jeg har vist at mødrene står i mange ulike situasjoner som utfordrer både idealer, forventninger og hvordan de viser seg som familie. Strategiene mødrene forteller om viser at de hele tiden jobber aktivt for å balansere forventninger og idealer med hverdagens realiteter. Det kan se ut til at mødrene som sliter mest med adferd hos barna, også er de som er mest bevisst i hvilke skritt de tar for å vise seg, eller hvordan de viser seg som familie.

6.0 DRØFTING

I dette kapitlet vil jeg diskutere de viktigste funnene i prosjektet. Hovedtemaet har vært forventninger og idealer hos mødre som har søkt familierapi. Jeg har i kapitlet om funn, vist at mødrene har mange ulike forventninger og idealer knyttet til familie. I møte med virkeligheten og hverdagen opplever de ofte et avvik til egne idealer og forventninger. I diskusjonen skal jeg snakke om de store forskjellene mødrene opplever. Hvordan vi kan forstå display, med mødrenes fortellinger som kontekst. Jeg vil bruke kjønnsrolleforventninger og symbolske grensdragninger opp mot funnene, og til slutt se på familierapi og hvor den kan passe inn i ideal, forventninger og display.

Forventningene og idealene mødrene forteller om, ligner mange andre mødres ønsker om at barna skal ha det trygt og godt. At relasjonene i familien er preget av nærhet og kjærlighet, og familien skal være et godt og trygt sted. I familieidealet ligger det mange uttrykte ønsker om nærhet og intimitet fra mødrene. Aarseth (2011) mener at tilhørighet og intimitet er den nye religionen for moderne familier. I motsetning til tidligere tider er fokus flyttet inn i familien. Dermed blir familiens indre liv meningsfullt og viktig. Å skape mening gjøres igjennom gjentakende fortolkning av handlinger, dette er med på å skape historien om deg og meg. Hver av oss ser livet i en sammenhengende fortelling, et narrativ, det er ikke tilfeldig hvilke fortellinger som gir mening i familien (Aarseth, 2011, s.19). I dag står enkeltmennesket mer alene og må skape sin identitet i samspill med andre på en annen måte enn tidligere. Mødrenes fortellinger om seg som den unike familien eller at kos, nærhet og intimitet er viktig, er eksempler på dette. At man tilbringer tid sammen og bygger familien, snakker alle mødrene om. Det er et prosjekt som inneholder ulike aspekt. Det er en slags investering for fremtiden i barna og knytte de tett til seg, men det er også med på å skape emosjonelle bånd, og kan forstås som en del av intimiseringen som foregår i familien. Dette båndet blir som jeg har skrevet om tidligere, limet i familien (Thuen, 2011, s. 159). For mødrene i prosjektet kan denne intimiseringen settes på prøve når man strever i familien med relasjoner, samspill og utfordrende adferd. Dermed kan en av de viktigste oppgavene i familien og som forelder settes på prøve.

Slik jeg har vist i kapitlet om funn, kommer det frem ulike måter mødrene viser seg og gjør *display* på. Dette gjøres både bevisst og ubevisst, med ulike strategier. Sosiale medier er en

stor plattform for å vise seg som familie i dag. Mødrene var svært opptatt av sosiale medier, og kom tidlig i intervjuene inn på Facebook og Instagram. Noen av mødrene lar seg påvirke i stor grad av bilder der andre familier viser seg som vellykkede og fremviser seg som familie. De unngår å bruke eller gå inn på sosiale medier når det er ferie eller andre tider da deling av familiebilder er ekstra hyppig. Det er vanskelig for mødrene å la være å la seg påvirke, til tross for at de vet at realiteten ikke er som den fremstår. Bildene de påvirkes av er i stor grad bilder som ligner det de beskriver som egne idealer, og som det er vanskelig å leve opp til. Familiepraksiser som tur, måltider, ferier-hverdagsliv i familien er innhold i bilder de beskriver. Mødrene blir skuffet over seg selv fordi de synes at de burde vite bedre enn å la seg påvirke, de opplever at andre viser et bilde som ikke er ekte og glanset, og de opplever å komme til kort i aktiviteter de selv kunne ønske at de fikk til. Å vise seg og bli bekreftet av andre som en familie er viktig. Mye av identiteten vår får vi igjennom tilbakemeldinger fra andre, vi speiler oss i andre. Som brukere av sosiale medier har man mulighet til både å vise seg frem, og få bekreftelse igjennom likes og kommentarer på at det man gjør er familie. Vi er i dag mer alene i valgene man tar. Når man står alene kan displayet og tilbakemeldingene man får på sosiale medier bli en viktig brikke i hvordan man ser på seg selv, får bekreftelse på og bygger seg som familie.

På tross av at mødrene opplever at sosiale medier gir et glanset og unaturlig bilde på familie, bruker de det også noe selv. Når de tar det i bruk er de opptatt av å være en motsats til det andre mødre/familier viser frem. Det de beskriver av perfekte bilder og glansbilder, som de ikke tror på, men lar seg påvirke av, tar de også avstand fra. Familiens display er ikke praksiser som er uavhengig av andre familiers display, men er reaksjoner på hvordan andre familier fremstiller familieliv. Familiene drar klare grenser mot former for display de reagerer på, og forsøker å være en motstemme til det de oppfatter som lite realistiske, men glansede former for display. De reagerer på måten andre familier fremstiller seg som perfekte, og bildene de viser oppleves som uoppnåelige. Denne motsetningen handler om å bevisst legge ut andre bilder som beskrives som mer ekte eller naturlig. Mødrene viser barna, familien, hverdagsliv, aktiviteter eller en følelse i det de holder på med i familien. At mødrene tar avstand fra det de ser andre legger ut kan være «det riktige» å si. Det kan være at de setter grenser for det som blir helt uoppnåelig og heller tar utgangspunkt i sitt liv og sin hverdag, både for å få bekreftelse på at dette er det ekte livet, men også som en slags konstruering av egen familie og at den er god nok. Å fremvise seg på denne måten er *display*. De beskriver alle en måte å vise seg som familie på, som de mener er mer riktig og ekte. Mødrene ønsker at

de som ser deres bilder, skal oppfatte dem som en ekte familie. Hva denne motsatsen handler om er vanskelig å si. Det kan se ut som at når de kommer langt unna idealet eller noe som oppleves uoppnåelig vil de være noe eget. Det kan være en måte å stå opp for seg selv og sitt, eller at det blir viktig å fronte andre verdier når ting blir vanskelig og de ikke passer inn i bildet av, eller når opp til egne eller andres idealer.

Det mødrene gjør når de fremviser seg som noe annet, kan sees på som en symbolsk grensedragning mellom seg og andre. Gjennom beskrivelsene mødrene gir, kommer det frem at de som strever mest, legger ut mer av det de oppfatter som ekte og naturlig. Det er også de som beskriver at de lar seg påvirke mest av sosiale medier. Ved å dra slike grenser mellom seg og andre familier lager de et skille mellom oss og de. Det mødrene holder på med kan sees på som forhandlinger med samfunnet rundt, andre familier, institusjoner og de sosiale mediene der de forhandler om hva som er innenfor og hva som er utenfor i bildet av familie. Selvrepresentasjon fra mødrene av seg og sin familie er ekte og naturlig, dermed noe annet enn det de tenker at de andre familiene viser frem, en glanset og lite troverdig fremstilling av familielivet. Mødrenes symbolske grensedragninger gir informasjon om væremåter og måter å fremstille seg selv på i det de forteller, om hvordan de tenker at man er en riktig eller ekte familie. Det er viktig for mødrene å få frem at familie er noe mer og annet enn det de ser at andre viser frem i sosiale medier (Orupabo, 2016, s. 58).

Noen av mødrene beskriver et bevisst forhold til å delta på andre arenaer familien beveger seg på. Ved å delta på arenaer som skole, fritidsaktiviteter og dugnad, kan mødrene påvirke hvordan familien fremstår. Narrativ om familien kan være en del av *display* (Finch, 2007, s. 73-74). Mødrene lager igjennom å være aktive på andre arenaer et narrativ om sin familie. Hvis prosessen der sosial mening blir videreformidlet er en del av *display*, vil det på andre arenaer hele tiden foregå en type *display*. Mødrene kan både sanke om seg selv og sin familie, vise seg sammen, eller delta for å gjøre historien om egen familie rikere (Finch, 2007, s. 73). Et narrativ kan være med på å utvide historien om familien, gjøre historien om familien bredere og rikere. Måten man prater om seg og sin familie på kan også i slike sammenhenger være en del av det å vise seg (Frøyland, 2017, s. 49-50). For mødrene og familiene i prosjektet vil de måtte jobbe mer for å bli oppfattet på en bestemt måte i det sosiale rommet, og dette er en måte å gjøre det på.

Mødrene som har barn som sliter med adferd har noen strategier som de bruker for å kontrollere at andre ikke ser denne delen av familien. Familier som beveger seg i ytterkant av bildet av familie, vil ha behov for å vise seg mer, og kanskje også ha mer kontroll (Finch, 2007, s. 74). Mødrene lukker dører og vinduer, kjører hjem igjen hvis det blir vanskelig på veien, går ikke ut på en dårlig dag, oppsøker ikke situasjoner som kan gå galt som eksempelvis sykkeltur. De tar en slags kontroll på outputen og de slipper å fremvise det de ikke vil vise. Når utfordrende situasjoner skjermes, eller holdes innad i familien slik at ingen ser dem, blir også dette en del av familiens historie. Andre kan se på dem som familier som fungerer bedre enn de gjør, *som har alt på stell*, som Karianne. Men det blir også en del av familiens narrativ. Samtidig som det blir en kontroll av outputen, blir det på den andre siden en del av familiens liv det ikke settes ord på for andre og som ikke vises frem så andre ikke vet om det.

På den ene siden forteller mødrene om mange forventninger og idealer knyttet til familielivet. Disse er ofte positive og fremtidsrettet. På den andre siden er det slik at disse familiene ikke lever opp til disse idealene, fordi det ikke er mulig med strevet de ulike familiene har. Hverdagen kan være tung og vanskelig for disse mødrene, slik at det de viser frem er alt annet enn de forventningene til hvordan en familie skal se ut. Det er et tveegget sverd disse mødrene (som alle andre familier) balanserer på. Det kan være at mødrene føler på mer press i hverdagen fordi de har med seg disse idealene og forventningene, samtidig som de ikke kan leve opp til dem. Det kan også være slik at displayet, det å vise seg er under press, de kan ende opp med å strekke seg lenger enn andre for å vise at familien virker. Når bildet av familie utfordres viser mødrene at det kan oppleves vanskelig. Som jeg var inne på tidligere i Resultater kan utageringer føles ekstra utfordrende for mødrene. De beskriver at de ofte må gå midt i situasjonen og de får ikke vist seg som i tråd med idealer om den gode mor, og hverken familie, omsorgs eller barndomsidealet. De må også gå midt i det som kan være et kritisk punkt for display. De får ikke vist seg som familie, hverken barnet eller mor gjør det som ligner på, eller forbindes med familie. I familiene der det er satt en diagnose, framhever de at dette var positivt. Fokus blir tatt bort fra mødrenes omsorgskompetanse og legges utenfor familien. Når vanskene legges utenfor familien kan mødrene fortsatt fremstå som en god mor og oppdrager. I konteksten av familiens strev og diagnose, kan familien allikevel fremstå som og forstås ut fra at de gjør familie.

Motsatsen til utageringer og utfordrende adferd og relasjoner som ikke virker er kos, klemmer og nærhet. Alle mødrene snakker om dette under intervjuene. De ønsker at hverdagen fylles av dette, men også at det vises utad. Når man leier hverandre, tar på hverandre eller får en klem fra barnet er det en bekreftelse på at man har lyktes i å skape en familie. Det som vises i dette bildet inneholder mange ulike aspekter. Både at man er glad i hverandre, man har gitt barna omsorg, barna er glade i foreldrene sine, det er tette og nære relasjoner i familien. Intimitet og nærhet mellom familiemedlemmene gir stor mulighet for *Display*, å vise frem familien, og alle vil bekrefte det de ser som familie. Det blir et synlig bevis på at familien fungerer, liker hverandre og bryr seg om hverandre (Hennum, 2004, s. 155). Se på familien min den fungerer! Kos og nærhet har nære paralleller til omsorg og til kjærlighet, man får dermed vist frem mange sider ved familien.

Jeg var innledningsvis i oppgaven inne på klasse. Både middelklassens verdier og syn på barnet kommer til uttrykk i mødrenes fortellinger. Middelklasseverdier som at barnet skal bli den beste versjon av seg selv, kommunikasjon og samhandling. Familier i dag blir ofte beskrevet som forhandlingsfamilier. I dette ligger det at foreldrene legger vekt på forklaring, begrunnelse, argumenter og meningsutveksling. Denne måten for samspill og kommunikasjon er utbredt i vestlige middelklassefamilier (Guldbrandsen, 2008, s. 249). Det mødrene forteller om når de er ute og det skjærer seg, er ikke at barna diskuterer eller det er en gjensidig dialog mellom foreldrene og barnet. Derimot er det lite eller ingen kommunikasjon, noen ganger må de fysisk stoppe eller ta med seg barnet.

At mødrenes prosjekter i familien og med barna ikke handler bare om her og nå, men de gjør også en del ting for at det skal komme barnet til gode i fremtiden kommer frem. Å være streng, tydelig og sette grenser blir også snakket om av flere av mødrene, i tilknytning til fortellinger om utagering og prøvende adferd. I mødrenes fortellinger kan det se ut som om de noen ganger befinner seg i et brytningspunkt der de veksler mellom arbeiderklasseidealer og middelklasseidealer. De forteller ofte om idealer og forventninger som ligger til middelklassen om nærhet, intimitet, dialog og samarbeid. Når de opplever at hverdagen er strevsom og vanskelig og det blir vanskelig å leve opp til egne idealer, trekker de på idealer som ligger nærmere arbeiderklassen som at det er viktig at familien fremstår ekte, naturlig og som den er. At familiemedlemmene har det bra sammen og at hverdagen er som den er. Dette kan tyde på at mødrene ikke er låst i måten å tenke om familie på.

I dette prosjektet var det åpent for foreldre å delta. Det var kun mødre som takket ja. Det var også for det meste mødrene som var i veiledning, mens fedrene var med iblant. Det kan tyde på at det rundt familie og familiens fungering er det mor som bruker mest tid på organisering og deltagelse. Mor er også den som bekymrer seg mest for forhold rundt barnet og det er mulig at det er en av grunnen til at det er mødrene som går mest til familieterapeuten. Ved å ha denne rollen vil også mor få ansvaret for at det som blir tatt opp hos familieterapeuten videreføres hjemme. Blir mor den som bærer mesteparten av ansvaret på flere måter i dette?

Når man blir en familie skaper man noe nytt, man blir et nytt system som skal fungere sammen. Man går fra kjærester til foreldre. Man har tanker og drømmer om hvordan det skal bli. Når familie blir noe annet enn man har sett for seg, når den blir fylt av problemer, strev og vanskeligheter, kan en måte å få det til å fungere være å søke hjelp. Familiene i prosjektet har ulikt strev, felles er at de strever med å få familien og relasjonene til å fungere. Familieterapi er en måte å forstå systemer i familien på. Hva som virker inn på forhold i familien. Hvordan mødrene og familiene forstår seg selv og i forhold til andre, samfunnet eller verden utenfor. *Display* er andres blikk på familien. Hvordan de gjør familie, blir sett og bekreftet av andre. Dette vil kunne virke inn på hvordan de ser på eller forstår seg og sin familie, det er en del av konteksten til familien.

For familiene kan det være til hjelp å sortere hvordan man ser på seg selv, sin familie eller andres oppfatninger av sin familie. Ved å søke hjelp gjør man noe for familien, man forsøker å hjelpe, løse opp eller bedre forholdene i familien. Familieterapi kan bli en del av familiens *display*- det å vise seg som familie. At mor søker hjelp og går til familieterapeut, passer inn i idealet om den gode mor, barndoms og familieidealet. Å være den som har oversynet, som strekker seg lenger og er oppmerksom på behovene i familien passer også inn i at det var mødre som tok kontakt og i all hovedsak gikk i terapi.

Mødrenes fortellinger om idealer og virkeligheten står noen ganger langt fra hverandre. Den ene siden av dette er at mange av idealene og forventningen passer inn i idealer i postmoderne familier. Hverdagen til mødrene er en helt annen, den består i mye større grad av strev og vanskeligheter. Hvis man jobber mot noe man ikke lykkes med, kan det bli vanskelig og tungt. Hvis idealene og forventningene mødrene snakker om er det de måler seg opp imot, kan det være med på å prege samspillet og relasjonen i familien. Det kan også tenkes at når *displayet* står under press, kan mødrene strekke seg lenger enn andre for å vise at de fungerer

som familie. Begge deler kan føre til press og stress. I systemisk familieforståelse er dette alle komponenter som kan virke inn på familiens samspill. Idealer og forventninger kan ligne myter, premisser og leveregler i familien. Å måle seg opp imot noe og ikke lykkes er en annen innfallsvinkel og samspill og relasjoner er alltid fokus. Hva et medlem i familien gjør vil virke inn på de andre i familien (Frøyland, 2017, s. 62).

Noen av mødrene får hjelp gjennom BUP og DPS. Både i familierapi og i *Display* ligger det en mulighet for å bruke narrativ for å fortelle en historie om familien. I familierapien kan narrativ brukes for å formulere en forståelse av familie. Det kan også reformulere og gjøre historiene om familiene tykkere. Når mødrene er på dagnad, er åpen om psykisk strev, eller forteller noe til naboer og venner om vanskene, gjør de historiene om seg og sin familie tykkere, rikere og det blir en historie med flere fasetter. Andre får et større bilde av familien og kan sette det de ser inn i en større kontekst. Det kan være med på å vise familien på andre måter. På samme måte som konteksten utvider forståelsen gjør den også det om man ser på det med *display*, historien kan endre andres oppfattelse av familien og det de gjør kan settes inn i nye forståelsesrammer og forstås på andre måter som å gjøre familie.

Mødrenes fortellinger har et vidt spenn. De forteller om familier som ikke ble slik de så for seg, men det er ikke vanskelig å høre hvor stolt de er av og glad de også er i familiene sine. Idealene og forventningen de har med seg er ofte langt fra hverdagen deres. Jeg har vist at mødrene forteller om en rekke idealer og forventinger, mens hverdagen ofte er langt fra disse. I analysen har jeg vist at mødrene forholder seg aktivt til familien-å gjøre familie. De viser frem familien og er aktive med å forsøke å forstå og tilpasse hva som passer deres familie. Kariannes avsluttende sitat oppsummerer så fint *display* og for stå som de siste ordene i prosjektet; *Vi er jo liksom en gruppe da. Det er ikke bare en gang, men det er liksom oss. Barna ser på oss som en familie, for verden bekrefter for dem at vi er det, det handler mye om hvordan man blir bekreftet av verden.*

7.0 LITTERATURLISTE

- Aarseth, H. (2011). *Moderne familieliv: Den likestilte familiens motivasjonsformer* (1. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Aarseth, H. (2018). Familie og intimitet i endring – sosiologiske perspektiver. *Fokus på familien*, 2-2018, 82-102.
- Bø, B., P., & B., C., R., Olsen. (2008). *Utfordrende foreldreskap - under ulike livsbetingelser og tradisjoner* (1. utg.). Oslo: Gyldendal akademiske.
- Cheal, D. (2002). *Sociology of family life*. Palgrave
- Cheal, D. (2008). *Families in today's world a comparative approach*. Routledge
- Ellingsæter, A., L., & Leira, A. (2004). *Velferdsstaten og familien-utfordringer og dilemmaer*. (1.utg.) Oslo: Gyldendal akademiske.
- Finch, J. (2007). *Displaying families*. *Sociology*, 41(1), 65-81.
- Forventning. (2019, 14.november). *I Store norske leksikon*. Hentet fra https://snl.no/forventning_-_psykologi
- Frønes, I. (2018). *Den krevende barndommen- om barndom, sosialisering og politikk for barn*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Frøyland, L. (2017). *Systemisk samtale. Psykososialt samarbeid med barn, ungdom og foreldre*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Guldbrandsen, L., M. (2008). Utforskende samtaler med unge mennesker og foreldrene deres. I B., P., & C., R., Olsen (RED.), *Utfordrende foreldreskap- under ulike livsbetingelser og tradisjoner*. (s. 243-265). Oslo: Gyldendal akademiske

- Haaland, K. (1988). *Familien etter skilsmissem-erfaringer med delt omsorg*. Oslo: J.W. Cappelens forlag.
- Haavind, H. (2006). Midt i tredje akt? Fedres deltakelse i det omsorgsfulle foreldreskap. *Tidsskrift for norsk psykologiforening, nr 7 (vol 43)*, 683-693.
- Heapy, B. (2011). Critical relational Displays. I E. Dermott & J. Seymour (Red.), *Displaying families- A New Concept for the Sociology of family life* (s. 19-38). Palgrave macmillian.
- Helsedirektoratet. (2013). *God oversikt - en forutsetning for god folkehelse. En veileder til arbeidet med oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer*. (IS-2110). Oslo: Helsedirektoratet. Tilgjengelig fra: <http://helsedirektoratet.no/publikasjoner/god-oversikt-en-forutsetning-for-god-folkehelse/Publikasjoner/god-oversikt-en-forutsetning-for-god-folkehelse.pdf>
- Hennum, N. (2002). *Kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder: Om å være mor og far for norsk ungdom. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring*, (19/2002), Oslo.
- Hennum, N. (2004). Å formidle seg selv som kjærlig mor og far i en norsk kontekst. *Fokus på familien*, (3), 147-157.
- Ideal. (2019, 14.november). *I Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/ideal>
- Johannessen, A., Tufte, P.A., og Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (4.utg.). Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Johnsen, A., & Thorsteinsson, V. W. (2012). *Lærebok i familieterapi* Oslo: Universitetsforlaget.
- Juul, J. (2004). *Livet i familien. De viktigste verdiene i samliv og barneoppdragelse*. Oslo: Pedagogisk forum

- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Akademiske
- Leseth, A, B & Tellmann, S, M. (2014). *Hvordan lese kvalitativ forskning* (1. utg.). Oslo: Cappelen Damm
- Løvgren, M. & Orupabo, J. (2018). En sosiologi om symbolske grenser. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, (3), 203-207.
- Morgan, D. (1996). *Family Connections. An introduction to family studies*. Cambridge: Polity Press.
- Nilsen, H, K. (2002). *Familieliv og oppvekst i Norge: om hvordan livet arter seg og preger barns oppvekst gjennom sine interne og eksterne relasjoner*. Alta: Høgskolen i Finnmark, Avdeling for pedagogiske og humanistiske fag.
- Orupabo, J. (2016). *Kvinnejobber, mannsjobber og innvandrersjobber*. Cappelen Damm akademisk.
- Stefansen, K. (2008). Et uendelig ansvar. Om foreldreskap i middelklassen. I B., P., & C., R., Olsen (RED.), *Utfordrende foreldreskap- under ulike livsbetingelser og tradisjoner*. (s. 27-49). Oslo: Gyldendal akademiske
- Sogner, S. (2003). *I gode og vonde dager: Familieliv i Noreg frå reformasjonen til vår tid*. Gjøvik: Det Norske Samlaget
- Thuen, H. (2008). *Om barnet: oppdragelse, opplæring og omsorg gjennom historien*. (1.utg.). Oslo: Abstrakt forlag.
- Thuen, F. (2011). *Kunsten å være voksen*. (1.utg.). Cappelen Damm.
- Øia, T. & Fauske, H. (2010). *Oppvekst i Norge*. (2.utg.). Oslo: Abstrakt.

Vedlegg 1 – Forespørsel om å delta i intervju

Hei

Jeg er mastergradsstudent i Sosialfag OsloMET, tidligere Høgskolen i Oslo. Jeg holder for tiden på med den avsluttende masteroppgaven og skal i den sammenhengen gjennomføre intervjuer. I den forbindelse er du viktig, da jeg trenger informanter, og derfor får du en forespørsel om å delta. Jeg skal intervju 5-8 personer. Jeg behøver ikke annen informasjon om deg utover det vi kommer inn på i intervjuet.

Tema for min oppgave er FAMILIE. Spørsmålene vil dreie seg om forventninger man har til å være en familie. Som for eksempel: Hvordan ser man at noen er en familie? Hva slags idealer og tanker om det å være en familie har du med deg og hva er viktig for deg. Hva ønsker vi å vise frem av familien vår og hvorfor? Hva vil vi ikke vise frem. Hva slags påvirkning kan sosiale medier ha for hvordan vi ser på oss og andre som familier?

Intervjuet vil være lagt opp som en samtale, og tar 1-2 timer. Jeg vil være fleksibel på møtested og tidspunkter for at intervjuet skal være enklest mulig for deg å gjennomføre.

Det er frivillig om du ønsker å delta og du kan når som helst trekke deg, uten å måtte begrunne det nærmere. Alle opplysninger vil bli behandlet konfidensielt og det vil ikke være mulig for andre og kjenne igjen enkeltpersoner i den ferdige oppgaven. Opplysningene vil bli anonymisert og opptakene slettes når oppgaven er ferdig og levert inn (senest november 2018).

Jeg vil ha med samtykke og taushetspliktskjema når vi møtes som må underskrives av oss begge. Studien er meldt inn til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Dersom du har lyst til å være med på intervjuet vil jeg være veldig takknemlig. Du kan sende din interesse til meg på min mailadresse: Heidiku@hotmail.com eller kontakte meg på 99544721. Du kan også melde din interesse til Alfred Røyksund som videreformidler kontaktinformasjon til meg.

Med Vennlig Hilsen

Heidi Uvaag

Vedlegg 2 - Intervjuguide

Tema: Familie, kjernefamilien, familieidealer, forventninger, praksiser, doing family, display

Informere kort om prosjekt/intervju

Gå igjennom og underskrive samtykke og taushetserklæring.

Innledning- kort om oppgaven. De fleste kjenner på utfordringer ved å bli en familie, kanskje de som er i kontakt med fam terapeut mer enn andre. Ikke lett å kjenne seg igjen i oppgaven når den er ferdig. Takk for at du er med.

Litt om familien, kontakt med tilbud, barn

1 Kjernefamilien

-Hva er familie for deg?

Hva tenker du er viktig

Hva betyr det for deg?

-Hva er en familie?

Hvordan kan man se at dere er en familie?

Hvordan vil du beskrive bildet av familien din?

Hvordan tror du andre vil beskrive den?

-Kjenner du på forventninger til det å være en familie?

Hvilke forventninger er det?

Hvor kommer disse fra?

Kan forventningene du kjenner på være til hjelp?

Kan det også gjøre det vanskelig? På hvilken måte?

-Hva har påvirket deg mest i synet på hvordan familien skal se ut?

Hvor har du fått dette fra?

-Hva er vanskelig å leve opp til i (bildet) som familie?

-Er det ting utenfor familien som gjør det vanskelig? Forventinger fra andre? Samfunn?

-Hva har utfordret bildet ditt på hvordan en familie skal se ut mest?

-Når blir bildet på familien utfordret?

-Hva vil du at barna dine skal huske om dere som familie.

-Hva er viktig for deg at barna dine får med seg fra familien sin?

-Tenker du andreledes om hvordan du vil at familie skal se ut nå, kontra før du fikk barn?

2 Familieidealer

Ideal er en ide som virker perfekt og som man ønsker å oppnå

-Egne idealer (tanker og ideer) til familie, hvor kommer de fra?

- Er det andre steder vi kan finne, lære eller hente idealer fra om familien?
- Kan du beskrive hva slags ideal du opplever at det er rundt familien?
- Hva slags ideal er det du forsøker å leve opp til mtp egen familie?
- Er det idealer som du ikke ønsker, orker etc å forholde deg til?
- Når er du i tråd med dine egne idealer?
Hvordan kjenner du det?
- Når er du ikke i tråd med egne idealer?
Hvordan kjenner du at du ikke er det?
- Når kommer du i konflikt med det du har tenkt at du skal være?
- Er det en slags «boks» /»bilde» man skal passe inn i når man får barn og blir en familie?

3 Display

- Hvordan viser dere at dere er en familie?
- Er det viktig for deg at andre ser på dere som en familie?
- Hvordan kan andre se at dere er en familie?
- Hva slags familie vil dere fremstå som?
Hva og hvorfor er det viktig for dere?
- Hvordan viser dere dette for å fremstå som det dere ønsker?
- Hva er det dere ikke viser frem?
- Hva er viktig for deg når synet på familien/slik man ønsker å fremstå utfordres?

SOSIALE MEDIER

- Hvordan virker sosiale medier inn på hvordan dere ser på dere selv og andre som familie?
- Hvordan viser du deg frem i sosiale medier
Hvordan vil du at andre oppfatter deg?
- Hvordan tenker du om andre når de viser frem det på sosiale medier?
- Hvordan er det å forholde seg til hvordan andre fremstiller seg og sin familie?
Hvorfor det? Hvordan da?
- Opplever du at det er en spesiell måte man bør fremstå som i sos medier som fam? Beskriv!!
- Er det et slags ideal som man prøver å vise seg frem som på sos medier? Beskriv? Hvordan opplever du det? Hva viser du frem?

Vedlegg 3 – Forespørsel og samtykke om deltakelse i forskningsprosjektet

”Forventninger til å være en familie”

Bakgrunn og formål

Jeg skriver nå masteroppgave i familiebehandling ved OsloMet, tidligere HIOA. I den forbindelse trenger jeg informanter til intervju. Intervjuet er en del av mitt prosjekt der jeg ønsker å snakke om det å være en familie. Jeg ønsker å se på hvilke forventninger og idealer man har til å være en familie. Hva som er utfordrende og hvordan det kan påvirke dere å kjenne på at noe utfordrer bildet om familien.

Vi har alle med oss idealer og tanker rundt det å være en familie. Hvordan vi viser oss som familie, hva er viktig, hvordan ønsker man å fremstå. Hvordan kan tanker og ønsker man har om familien utfordres når man støter på utfordringer og har bedt om hjelp.

Jeg skal intervju 5-8 personer som har vært i kontakt med lavterskeltilbud med familieterapeut i sin kommune.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Studien tar utgangspunkt i intervjuer av informanter innhentet av familieterapeuter i ulike kommuner. Jeg har taushetsplikt omdet som fremkommer under intervjuet. Jeg kjenner først din identitet når du samtykker til deltakelse.

Intervjuene tar utgangspunkt i en intervjuguide, utarbeidet på forhånd. Intervjuet vil vare i 1-1/2 timer. Du deler det du ønsker i intervjuet.

Deltakelse vil ikke ha noen innvirkning på forholdet til din behandler.

Intervjuene vil bli tatt opp på diktafon og senere transkribert. Intervjuene vil bli analysert og brukt i masterprosjektet/oppgaven min. Alle lagrede filopptak og transkriberte intervjuer vil bli slettet senest november 2018.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Informasjonen fra intervjuene vil jeg bruke videre i prosjektet. Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og i henhold til gjeldende regler om taushetsplikt. Det er kun jeg som har tilgang til personopplysninger. Intervju vil ikke bli koblet til navn i materialet. Jeg vil bruke nummer i intervjuet og på transkribering. Koblingsnøkkel vil holdes adskilt.

Alle data vil være anonyme og man vil ikke kunne gjenkjennes i den endelige oppgaven.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 15.11.2018. Alle personopplysninger, opptak og transkribering vil bli slettet når oppgaven er bestått.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du har spørsmål til studien, ta kontakt med Heidi Uvaag Tlf 99544721. Veileder for prosjektet er Sigrun Saur Stiklestad og kan også kontaktes på tlf 67237382.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

Deltager

Student

Vedlegg 4 - Tiltråding fra NSD Personvernombudet

Sigrun Saur Stiklestad
Pilestredet 35
0130 OSLO

Vår dato: 09.04.2018

Vår ref: 59476 / 3 / LH

Deres dato:

Deres ref:

Tiltråding fra NSD Personvernombudet for forskning § 7-27

Personvernombudet for forskning viser til meldeskjema mottatt 27.02.2018 for prosjektet:

59476	<i>Forventninger og opplevelser i møte med idealet om kjernefamilien</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Høgskolen i Oslo og Akershus, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Sigrun Saur Stiklestad</i>
<i>Student</i>	<i>Heidi Uvaag</i>

Vurdering

Etter gjennomgang av opplysningene i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon finner vi at prosjektet er unntatt konsesjonsplikt og at personopplysningene som blir samlet inn i dette prosjektet er regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. På den neste siden er vår vurdering av prosjektopplegget slik det er meldt til oss. Du kan nå gå i gang med å behandle personopplysninger.

Vilkår for vår anbefaling

Vår anbefaling forutsetter at du gjennomfører prosjektet i tråd med:

- opplysningene gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon
- vår prosjektvurdering, se side 2
- eventuell korrespondanse med oss

Meld fra hvis du gjør vesentlige endringer i prosjektet

Dersom prosjektet endrer seg, kan det være nødvendig å sende inn endringsmelding. På våre nettsider finner du svar på hvilke [endringer](#) du må melde, samt endringsskjema.

Opplysninger om prosjektet blir lagt ut på våre nettsider og i Meldingsarkivet

Vi har lagt ut opplysninger om prosjektet på nettsidene våre. Alle våre institusjoner har også tilgang til egne prosjekter i [Meldingsarkivet](#).

Vi tar kontakt om status for behandling av personopplysninger ved prosjektslutt

Ved prosjektslutt 30.11.2018 vil vi ta kontakt for å avklare status for behandlingen av personopplysninger.

Se våre nettsider eller ta kontakt dersom du har spørsmål. Vi ønsker lykke til med prosjektet!

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 59476

PROBLEMSTILLINGER

«Alle har med seg tanker og idealer om hvordan en familie skal se ut og fremstå. Hva slags idealer har man og hvor kommer disse fra? Når føler man seg i tråd med egne idealer og når gjør man ikke det? Hva slags innvirkning har sosiale medier på hverdagen vår i hvordan vi ser på oss selv og andre som familie. Hvordan gjør man familie, mor og far? Hvordan er det å møte krav og forventninger man har både til seg selv som en familie og de man møter fra samfunnet?».

UTVALG OG REKRUTTERING

Utvalget består av personer som av ulike årsaker har søkt hjelp ved Familie og nettverksteamet i Askim kommune. Utvalget rekrutteres gjennom terapeut i tilbudet. Terapeuten gir ut informasjonsskriv og forespørsel til deltakelse til aktuelle informanter, som selv tar kontakt med student eller gir tillatelse til at terapeuten videreformidler kontaktopplysningene til student dersom de er interessert i deltakelse. Det vil ikke opprettes kontakt mellom informanter og student før de har ytret ønske om å delta i prosjektet. Personvernombudet mener rekrutteringsformen er tilstrekkelig for konfidensialitet og at frivilligheten ved deltagelse ivaretas gjennom prosessen.

For noen av deltakerne kan årsakene til kontakten være knyttet til forhold som kan ha innvirkning på deres helse. Vi tar derfor høyde for at det kan registreres sensitive opplysninger om informantenes helseforhold i prosjektet.

INFORMASJON OG SAMTYKKE

Du har opplyst i meldeskjema at utvalget vil motta skriftlig og muntlig informasjon om prosjektet, og samtykke skriftlig til å delta. Vår vurdering er at informasjonsskrivet til utvalget er godt utformet, men du kan med fordel legge til at du ikke kjenner de som forespørres sin identitet før de eventuelt samtykker til deltakelse. Det kan også legges til at det ikke får innvirkning på deres forhold til behandlere eller andre, dersom de ikke vil delta i studien eller senere velger å trekke seg.

Vi ber deg om å sende det reviderte informasjonsskrivet til personvernombudet@nsd.no Husk å oppgi prosjektnummer. Prosjektet kan deretter starte.

INFORMASJONSSIKKERHET

Personvernombudet forutsetter at du behandler alle data i tråd med Høgskolen i Oslo og Akershus sine retningslinjer for datahåndtering og informasjonssikkerhet. Vi legger til grunn at bruk av privat pc/skylagring er i samsvar med institusjonens retningslinjer.

PROSJEKTSLUTT OG ANONYMISERING

Prosjektslutt er oppgitt til 30.11.2018. Det fremgår av meldeskjema at du vil anonymisere datamaterialet ved

prosjektslutt. Anonymisering innebærer vanligvis å:

- slette direkte identifiserbare opplysninger som navn, fødselsnummer, koblingsnøkkel
- slette eller omskrive/gruppere indirekte identifiserbare opplysninger som bosted/arbeidssted, alder, kjønn
- slette lydopptak

For en utdypende beskrivelse av anonymisering av personopplysninger, se Datatilsynets veileder:

<https://www.datatilsynet.no/globalassets/global/regelverk-skjema/veiledere/anonymisering-veileder-041115.pdf>